

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Darina Bačová
Mária Onušková

Práca s písomnými prameňmi na základnej a strednej škole

2015

Publikácia bola vydaná a financovaná z prostriedkov ESF
v rámci národného projektu Profesijný a kariérový rast
pedagogických zamestnancov.
ITMS kód projektu 26120130002
ITMS kód projektu 26140230002

Práca s písomnými prameňmi na základnej a strednej škole

Darina BAČOVÁ
Mária ONUŠKOVÁ

Bratislava 2015

Obsah

Úvod	5
1/ Výber písomného prameňa s cieľom podporovať osobnostný rozvoj žiaka	6
1.1 Význam a využitie písomných prameňov vo výučbe	6
1.2 Písomné pramene a ich klasifikácia	10
1.3 Umelecká a náučná literatúra ako písomný prameň	12
2/ Práca s písomným prameňom – čítanie s porozumením a kritické myslenie	16
2.1 Práca s písomným prameňom zameraná na rozvoj čítania s porozumením s využitím čitateľských stratégií	16
2.2 Práca s písomným prameňom v edukačnom procese	36
3/ Realizácia konkrétnych návrhov práce s písomným prameňom v praxi	49
3.1 Návrh tvorivých aktivít zameraných na prácu s písomným prameňom rozvíjajúcich osobnosť a kreativitu žiaka	49
Záver	52
Zoznam bibliografických odkazov	53

Úvod

Učebný zdroj vytvorený k vzdelávaciemu programu *Rozvoj čitateľskej gramotnosti prácou s písomnými prameňmi na základnej a strednej škole* je študijným materiálom pre účastníkov vzdelávacieho programu, pre tých, ktorí začínajú implementovať čitateľskú gramotnosť pri práci s písomnými prameňmi v spoločenskovedných predmetoch do edukačného procesu, ale aj pre učiteľov, ktorí prichádzajú na vzdelávanie s cieľom rozšíriť si svoje profesijné kompetencie v danej oblasti.

Študijný materiál tvoria tri kapitoly, ktoré obsahovo korešpondujú s troma tematickými celkami vzdelávacieho programu.

Prvá kapitola vysvetľuje pojem historický prameň a písomný prameň, podstatu práce s písomnými prameňmi, ale aj základné pojmy súvisiace s danou problematikou, ako je osobnostný rozvoj a kritické myslenie.

V druhej kapitole uvádzame didaktickú analýzu práce s písomnými prameňmi s využitím čitateľských stratégií a aktivít zameraných na rozvoj kritického myslenia.

Tretia kapitola obsahuje konkrétne návrhy práce s písomnými prameňmi, prostredníctvom ktorých rozvíjame osobnosť a kreativitu žiaka na základnej a strednej škole.

Veríme, že učebný zdroj využijú nielen účastníci vzdelávacieho programu, ale aj tí učitelia, ktorí sa rozhodli aplikovať niektoré návrhy autorov učebného zdroja do praxe s cieľom skvalitniť svoju prácu pri implementovaní čitateľskej gramotnosti prácou s písomnými prameňmi.

Autorky

1/ Výber písomného prameňa s cieľom podporovať osobnostný rozvoj žiaka

1.1 Význam a využitie písomných prameňov vo výučbe

Historické pramene sa rozdeľujú rovnako ako písomné pramene na dva základné druhy – primárne a sekundárne.

Primárne historické pramene sú dôkazové materiály, ktoré neboli zatiaľ spracované. Ide o neúplné základné materiály, keďže v školskej praxi učiteľ pri použití primárneho prameňa musí doplniť informácie o okolnostiach dejinnej udalosti, aby žiaci mohli pracovať s písomným prameňom.

Sekundárne historické pramene sú pramene, ktoré boli vytvorené historikmi, novinármi, prípadne komentátormi a pozorovateľmi dejinných udalostí. Rozdiel medzi jednotlivými typmi prameňov je náročné určiť. Pri rozlišovaní je dôležité uvedomiť si, čo viedlo autora k napísaniu tohto prameňa. Je potrebné všimnúť si čas vzniku historického prameňa v súvislosti s reálnym časom dejinnej udalosti a tiež v akej vzdialenosti od opisovaných udalostí bol autor dokumentu v čase udalosti.

Písomný prameň by mal byť:

1. zaujímavý,
2. primerane dlhý,
3. zrozumiteľný pre študenta.

Ak je dokument rozsiahly, pôsobí demotivačne na študenta a nie je ani reálne, že ho prečíta celý. Pri práci s písomnými prameňmi je veľmi dôležité oživenie histórie, skúmanie osobných skúseností, postupov myslenia ľudí, ktorí boli zainteresovaní na udalostiach, ktoré prameň opisuje, osobitne na tých, ktoré sú v rámci písomného prameňa kľúčové.

Učebnicové texty často opisujú historické postavy so značným časovým a posto-
jovým odstupom, neposkytujú plastický obraz situácie. Historické postavy
sú opisované ako rozhodné, bez neistoty, neurčitosti, alebo dokonca alterna-
tívne plánovaných postupov. V skutočnosti sa historické osoby rozhodovali
pod vplyvom udalostí a iných osobností danej doby.

Štúdium primárnych prameňov umožní študentom, aby vnímali pramene
svojho poznania kriticky, bez povrchnosti, s vysokou dávkou empatie. Ta-
kýmto spôsobom je možné študentom priblížiť napríklad proces uzákonenia
spisovnej slovenčiny. Učebnicový prístup študentom naznačuje priamočia-
rosť, skoro až jednoduchosť procesu, ktorý vyvrcholil uzákonením spisovné-
ho jazyka. Štúdium primárnych prameňov odhalí študentom túto významnú
dejinnú udalosť z rôznych uhlov pohľadu významných historických osobností.
Podobne je možné študentom priblížiť ďalšiu dôležitú historickú udalosť,
akou bola I. svetová vojna. Prostredníctvom internetu môžu študenti získať
prístup do dokumentárneho archívu I. svetovej vojny, ktorý prezentuje dôle-
žité historické dokumenty vyše 20 štátov (možnosť uplatniť komparácie, keď
tá istá udalosť je rôzne oficiálne interpretovaná rôznymi štátmi).

Primárne pramene umožňujú, aby si študenti overili interpretácie dejinných
udalostí predkladané učiteľmi, ale napr. i médiami. Kritický prístup k bež-
ným prameňom, ich komparácia s primárnymi prameňmi, vedie študenta
k tomu, aby si trvale overoval fakty a v praktickom živote, o. i. nepreberal
nekriticky informácie z rozhlasového, televízneho alebo internetového spra-
vodajstva a publicistikou. Tieto schopnosti môžu študenti získať a precvičo-
vať nielen na hodinách dejepisu, ale aj mediálnej komunikácie, občianskej
náuky, slovenského jazyka a literatúry, etickej výchovy a iných predmetov.
Komplexne vnímaná práca s primárnymi prameňmi rozvíja schopnosť kri-
ticky myslieť, analyzovať, argumentovať, hodnotiť.

Výber primárnych písomných prameňov

Primárne písomné pramene sa vyberajú vzhľadom na dôležité oblasti:

- dostupnosť,
- čas,
- náklady,

- vhodnosť na účel,
- práca s ukážkami,
- vyváženosť,
- porozumenie
- organizácia práce s dokumentmi,
- hodnotenie.

1. Dostupnosť primárnych písomných prameňov – je vhodné zabezpečovať uverejňovaním a sprístupňovaním primárnych historických prameňov priamo s úlohami a cvičeniami, nielen ako ilustráciu k výkladovým textom, ale s cieľným zameraním na kvalitný rozvoj kritického myslenia, na rozvoj analytických, hodnotiacich myšlienkových postupov. Študent môže pri práci používať postupy historika: vyhľadávať dôležité informácie, porovnávať rôzne pramene, určiť ich hodnotu.

Primárny dôkazný materiál predstavujú archívy, múzeá a v súčasnosti aj kvalitné internetové zdroje online poskytované vedeckými a akademickými inštitúciami po celom svete (napr. online prístup k vzácnym rukopisom vo vysokom grafickom rozlíšení, ktoré boli na kvalitný výskum pôvodne prístupné len v origináli, a to pre vrcholové úrovne odborníkov).

2. Čas – venovaný analýze písomných prameňov závisí od:

- a) cieľov ŠVP, obsahu ŠVP, od prístupu, vzdelanosti, myslenia a osobnosti učiteľa,
- b) toho, či ciele zahrňujú, kladú do popredia rozvoj kritického myslenia a ne-sústreďujú sa len na faktografické vedomosti bez hĺbkovej analýzy, teda ak učenie dejepisu nie je len povrchným učením sa údajov,
- c) celkového času venovanému riešeniu úloh so zameraním na prácu s primárnymi písomnými prameňmi.

3. Náklady – na zabezpečenie prístupu k primárnym prameňom sú významným negatívne pôsobiacim prvkom v práci s primárnymi písomnými prameňmi. Modernizácia výučby, masové rozšírenie informačných technológií a počítačovej techniky, vrátane využívania počítačových miestností a ďalšej počítačovej techniky v rámci bežných učební (napríklad využívanie tabletov) prispievajú k výraznému zníženiu nákladov súvisiacich so zabezpečením

prístupu k primárnym prameňom. Počítačová technika a informačné technológie v súčinnosti s medzinárodnou spoluprácou škôl (napríklad prostredníctvom Rady Európy) umožňujú spoluprácu so školou v inej krajine, a tak poskytujú priestor na viac pohľadov tej istej dejinnej udalosti.

4. Účelnosť – pri práci s primárnymi prameňmi je dôležitý vzťah primárneho prameňa a cieľa, na ktorý chceme dotýčný historický prameň použiť. Nejasné prepojenie môže z didaktického hľadiska významne sťažiť použitie primárneho historického prameňa na príslušnej vyučovacej hodine.

5. Práca s ukážkami – texty využívané ako primárny prameň môžu byť rozsiahlejšie, ako vyžaduje vyučovací proces. Z tohto dôvodu je vhodné využívať vybrané ukážky, ktoré dostatočne obsahovo a formou vyhovujú cieľu, na ktorý majú byť použité.

Skracovanie písomných prameňov je veľmi náročný proces, aby sa text príliš nezjednodušil, aby nedošlo k výraznému skresleniu obsahu a formy prameňa. Ukážka nesmie neprimerane uprednostňovať len určité fakty a naopak, niektoré ignorovať alebo zatláčať do úzadia.

Pri autorsky chránených písomných prameňoch je zároveň dôležité dbať na autorské práva autora.

6. Vyváženosť – je pri práci s primárnymi prameňmi veľmi dôležitá. Vzhľadom na konkrétny didaktický cieľ je úlohou učiteľa použiť reprezentačné vzorky z viacerých, i protichodných historických prameňov.

Na takýchto ukážkach možno poukázať na zaujatosť, s ktorou sa čitateľ často stretáva v mnohých primárnych prameňoch, keďže každý z nich vznikol v súvislosti so záujmami autora, redaktora, či priamo objednávateľa, ktorý si vypracovanie daného textu objednal. Takto je možné na určitej dejinnej udalosti poukázať na sympatie autora historického prameňa s určitou politickou skupinou, resp. priamo na to, že patril do danej politickej skupiny.

Významnou zložkou práce s primárnym prameňom je práve odhaľovanie zaujatosti autora, ideologického, národného, príp. i príslušnosť autora k určitej politickej strane, skupine alebo zložke moci v období, keď text tvoril.

Príklad: Identifikujte, či autor patril k nejakej politickej, resp. názorovej skupine.

7. Porozumenie – skutočne textu primárneho prameňa rozumieť, t. j. poznať hlavnú slovnú zásobu, poznať kontext a okolnosti deja. Dôležité je k slovnej zásobe pripraviť doplňujúce poznámky, vysvetlivky alebo odporúčania, kde možno vysvetlivky hľadať.

V starších textoch je potrebné poukázať na vývoj literárneho a hovorového jazyka, v prípade odborného textu zdôrazniť využívanie cudzích slov s poukázaním na ich pôvod (napr. gréčtina => latinčina => slovenčina, alebo latinčina => francúzština/nemčina/angličtina => slovenčina). Významnou možnosťou je využitie výučby cudzích jazykov na poukázanie vplyvu antických jazykov, ktoré zanechali vo všetkých európskych jazykoch významnú stopu.

8. Organizácia práce s dokumentmi – v takej forme, aby ich následne študenti mohli samostatne používať (v klasickej papierovej podobe, v elektronickej podobe – tablety a podobne) a zároveň, aby ich učiteľ mohol jasne identifikovať v rámci výučby.

Ukážky z primárnych prameňov možno použiť pri simulačnej hre, pri projekte, resp. pri iných metódach (podvojný denník, čitateľské stratégie).

9. Zhodnotenie – uviesť zhodnotenie plnenia cieľa – reflexia učiteľa, žiaka – otázky.

(Spracované podľa: Stradling 2002)

1.2 Písomné pramene a ich klasifikácia

(Spracované podľa Labischova, Gracová 2010)

Písomné pramene sa z hľadiska okolností vzniku a ich účelu rozdeľujú na:

A. Pramene úradného charakteru:

- právne dokumenty – zákony, zákonníky, rôzne právne príručky,
- diplomatické pramene – listiny, listy, aktá,
- hospodárske pramene – účty, súpisy pôdy, povinnosti, obyvateľstva.

B. Rozprávacie pramene (naratívne):

- legendy, anály, letopisy, kroniky,
- povesti, piesne,
- autobiografia, memoáre,

- krásna a náboženská literatúra; literatúra faktu, cestopisy, vedecké diela; divadelné a filmové scenáre, umelecká kritika, hudobná literatúra;
- publicistika, kalendáre.

C. Pramene súkromnej (osobnej) povahy:

- osobná korešpondencia,
- denníky,
- písomná a literárna pozostalosť,
- rodinný archív.

Písomné pramene sú najčastejším prameňom, s ktorým sa žiaci v škole, ale aj mimo nej stretávajú. Učitelia využívajú väčšinou písomné pramene, ktoré majú k dispozícii v učebniciach. Najčastejšie sa žiaci môžu stretnúť a analyzovať umelecké diela – beletriu, cestopisy, memoáre, úryvky z novín.

Pri analýze jednotlivých prameňov sa práca žiaka sústreďuje na kritiku prameňa, na to, čo ovplyvňuje hodnotu prameňa a jeho informácie, či už je to sociálne postavenie autora písomného prameňa, alebo jeho politická orientácia, vzdelanie, alebo doba, v ktorej autor tvoril a pracoval.

V súčasnosti je množstvo dôvodov, prečo by učitelia mali zaraďovať prácu s písomným prameňom do výučby. Podľa Labischovej a Gracovej:

- starostlivo zvolené písomné pramene môžu napomôcť oživiť históriu počas vyučovacej hodiny,
- poodhaľujú, ako vznikli mnohé významné a dôležité rozhodnutia,
- žiaci aplikujú mnohé aj historické kompetencie ako kladenie otázok, analýza a interpretácia, hľadanie súvislosti, formulácia záverov,
- primárne dokumenty žiakom umožňujú a poskytujú možnosť stotožniť sa s priamymi účastníkmi udalosti,
- žiaci spoznávajú rôzne uhly pohľadov na danú udalosť,
- žiaci si rozvíjajú návyk overovania informácií a kritického skúmania zdrojov.

Písomné pramene plnia vo vyučovaní niekoľko funkcií:

- sú neoddeliteľnou súčasťou prípravy učiteľa na vyučovanie,
- môžu byť využité na motiváciu žiakov, pre ilustráciu (konkretizácia a intenzifikácia predstáv),

- prehľujú vedomosti a poznatky žiakov,
- predstavujú zdroj informácii ako pre vyučovanie, tak aj pre činnosť žiaka (referáty, seminárne práce),
- môžu byť využité ako východisko pre hranie rolí, projektové vyučovanie.

V motivačnej fáze vyučovacej hodiny sa odporúča zaraďovať krátke, pokiaľ možno kontroverzné pramene, pričom táto fáza by mala prechádzať do vyúsťenia pomenovania problému a formulácie hypotéz. V expozičnej fáze vyučovacej hodiny sa môžu využiť ďalšie pramene, ktoré dôkladne analyzujeme a interpretujeme. Pri výbere konkrétneho písomného prameňa učiteľa musia zvážiť ich dostupnosť, časovú náročnosť, vhodnosť na daný účel a cieľ, výber úryvkov, obťažnosť textu, organizačnú stránku, vyučovacie metódy, zhodnotenie, žiaci by mali disponovať určitými znalosťami a zručnosťami. Pri práci s písomnými prameňmi sa odporúča postupovať nasledovne:

analýza

- formálne znaky (autor, oznámenie, adresát, miesto, čas, druh, textu),
- obsah (kľúčové pojmy, štruktúra textu, hlavné myšlienky)

hodnotenie

- problematizácia a preskúmanie výpovednej hodnoty (argumentácia, perspektíva, záujmy, závery),

začlenenie do historického kontextu

- historická situácia,
- porovnanie s inými dokumentmi,
- porovnanie s inými stvárneniami.

1.3 Umelecká a náučná literatúra ako písomný prameň

(Spracované podľa Labischova, Gracová 2010)

Aj napriek tomu, že v súčasnosti žiaci preferujú čítanie digitalizovaných textov na internete, v tablete či mobiloch, alebo vnímajú realitu prostredníctvom audiovizuálnych prostriedkov, kniha predstavuje stále dôležitý prostriedok spoločenskej komunikácie.

Podľa Gracovej je čítanie kníh prejavom kultúrnosti, a preto jej rozvoj by mal byť chápaný ako prostriedok zámerného a koordinovaného pôsobenia hlavne

vyučujúcich slovenského jazyka a literatúry a dejepisu. Nácvik zručnosti využívania čítania smeruje k sústavnej práci s textom. Rast čitateľského záujmu pozitívne ovplyvňuje spojenie čítania s riešením konkrétnych didaktických problémov. Pri výbere konkrétnych titulov na didaktické využitie je vhodné zohľadniť odporúčanú literatúru, ktorá sa nachádza v učebniciach. Dôležitá je aj príprava na prácu s populárno-náučnou literatúrou, a to čítanie článkov v historických časopisoch. Historický román, novela či poviedka sa od iných žánrov umeleckej literatúry odlišuje tým, že využíva historickú situáciu na vyrozprávanie deja. Informácie o minulosti, ktoré sú opisované v umeleckej literatúre, môžeme rozčleniť do dvoch skupín:

- a) diela, ktoré vznikli ako obrazy súčasnosti autorov, ale dnes sú svedectvom o minulosti (špecifický typ prameňa),
- b) historické romány, poviedky, drámy, epické skladby, ktoré sa už v dobe svojho vzniku sústreďovali na obraz minulosti.

Učiteľ pri využívaní poznatkov o histórii zo zdrojov umeleckej literatúry si musí byť vedomý, že fakty a fikciu je ťažké oddeliť, že je možná vedomá alebo nevedomá manipulatívna literárna textu. D. von Reeken vymedzil kritériá, podľa ktorých je možné vybrať titul umeleckej literatúry, ktorý môžeme využiť vo vyučovaní:

- historická presnosť (fakty musia zodpovedať vedeckým poznatkom),
- rozpoznateľné fiktívne prvky,
- absencia stereotypov a predsudkov,
- možnosť identifikácie,
- multiperspektívny pohľad,
- román nastoľuje nové otázky, otvára nové problémy,
- román je zábavný, napínavý, pútavý.

Úryvkami z umeleckej literatúry učiteľia žiakom približujú menej známe stránky osobnosti politického života a môžu sa stať materiálom na samostatnú prácu žiakov.

Analýza takeého písomného prameňa sa sústreďuje na:

1. postavy

Kto je prezentovaný ako hlavná postava/identifikačná postava?

Je táto postava reprezentatívna pre určitú skupinu alebo vrstvu spoločnosti?

*Je to postava, ktorá koná alebo trpí spoločenskými procesmi?
Prejde táto postava osobnostným alebo sociálnym vývojom?
Odohráva sa dej výhradne z pohľadu tejto postavy alebo je tu určitá zmena perspektívy?
Je postava/hrdina fixovaná na svoje okolie alebo si uvedomuje významné politické, spoločenské či hospodárske premeny?*

2. historické pozadie

*Je dej presne časovo vymedzený?
Sú historické udalosti či osobnosti historicky doložené? Ako sú interpretované?
Je dej zasadený do celospoločenských zmien?*

3. stvárnienie historických problémov

*Ktoré problémy stoja v centre príbehu?
Sú označené príčiny problémov a konfliktov?
Aký charakter majú príčiny (individuálne alebo spoločenské fenomény)?
Poskytuje dej objasnenie problémov?
Sú používané predsudky, kliše, ideológia, šablónovité opisy života odlišných skupín?
Je naznačené riešenie problémov a konfliktov? Je dané riešenie náhodné alebo zámerné? Dosiahol jednotlivec hrdinské činy či súčinnosť skupiny?
Ktoré normy a spôsoby správania sú priblížené čitateľovi? Sú opísané ako prirodzené, dané bohom či vynútené?*

4. vzťah k súčasnosti

*Sú vyzroprávané udalosti porovnávané s aktuálnymi udalosťami?
Napomáhajú lepšiemu pochopeniu súčasnosti?
Provokuje literárne stvárnienie k prehodnoteniu súčasného myslenia?*

5. výrazové prostriedky

*Pracuje autor výhradne s atmosférou, alebo je rozprávanie prerušované vysvetľovaním?
Obsahuje kniha doplnkový materiál (ilustrácie, pramene, odkazy na literatúru, slovník pojmov, ...)?*

Na Slovensku v roku 2009 bol vytvorený štátny vzdelávací program, v rámci ktorého vznikla prierezová téma s názvom *Osobnostný a sociálny rozvoj*, ktorá sa v školských vzdelávacích programoch premietla hlavne v spoločensko-vedných predmetoch. Na vyučovaní spoločenskovedných predmetoch žiaci pracujú s rôznymi druhmi textov, ktoré im prezentujú učitelia. Aj práca s písomnými prameňmi rozvíja osobnosť súčasného žiaka, hlavne jeho empatiu, vyššie kognitívne procesy, ktoré žiakovi pomáhajú pri riešení problému vyplývajúcom z písomného prameňa.

2/ Práca s písomným prameňom – čítanie s porozumením a kritické myslenie

V druhom tematickom celku učebného zdroja uvádzame návrhy na využitie práce s písomnými prameňmi, charakterizujeme kritické myslenie, podávame návrhy na konkrétnu prácu s písomnými prameňmi, ktoré môžu byť využité pri konkrétnej realizácii témy vzdelávania.

2.1 Práca s písomným prameňom zameraná na rozvoj čítania s porozumením s využitím čitateľských stratégií

Počas realizácie aktivít zameraných na prácu s písomným prameňom využívame rôzne čitateľské stratégie ako SQ3R, KWL, 3-2-1, RAP, Vennov diagram a iné, s ktorými učitelia môžu pracovať počas realizácie témy vo vyučovanom procese.

Ukážka 1

Mobilizačná vyhláška Milana Rastislava Štefánika v Spojených štátoch amerických

USA september – október 1917

Úvodné slovo

Plán Milana Rastislava Štefánika – vykonať nábor do tvoriacej sa československej armády aj medzi Slovákmi a Čechmi žijúcimi v USA sa zrodil ešte v Rusku po diskusiách s americkým Slovákom G. Košíkom.

Štefánik si sľuboval od tejto akcie veľa, na základe Košíkových informácií až 20 000 dobrovoľníkov. Získal aj podporu francúzskej vlády a 2. júna 1917 vyrazil so Štefánikom na druhý breh atlantického oceánu i Henri Franklin-Bouillon, francúzsky minister, ktorý niesol so sebou súhlas francúzskej vlády s utvorením samostatnej Čs. armády vo Francúzsku.

Po príchode do USA získal v krátkom čase od americkej vlády povolenie robiť priamy nábor, ale s prekážkou, ktorú pri zrode plánu nebolo možné predvídať: USA 6. apríla 1917 vstúpili do vojny s Nemeckom a potrebovali vojakov pre svoju armádu. Takto Štefánik mohol uskutočňovať „VŠOBEČNÚ NÁRODNÚ MOBILIZÁCIU“, ktorú proklamovala jeho sugestívna vyhláška „KTO ZA PRAVDU HORÍ“, len medzi krajanmi, ktorí ešte neboli americkými občanmi a tými, čo nepodliehali brannému súpisu USA, čiže mužmi nad tridsať rokov.

Historický prameň

Manifest Česko-Slovenskej Národnej Rady

„KTO ZA PRAVDU HORÍ...“

ŽIADEN NÁROD NEPOŽÍVAL DOSIAĽ TRVALEJ SLOBODY, AK SI JU NEVYDOBYL SÁM A NEPOSVÄTIL VELIKÝMI OBETIAMI NA MAJETKU A ŽIVOTOCH

Že v plnom vedomí tejto historickej pravdy domáhajú sa Česi a Slováci svojich práv, to dokazuje martýrium státisícov našich a trvalý, húževnatý, organizovaný boj všetkých vrstiev národa. Táto nami už prinesená žertva nebola márna. Ona otriasala svedomím mnohých poctivých ľudí, menovite v tábore spojencov a vzbudila úctu, porozumenie pre naše snahy. Dnes aj najskeptickejší pozorovateľ musí byť presvedčený o politickej vyspelosti nášho národa, vidiac jeho obetavosť, prísnu ukáznenosť a menovite jednotný ideový postup Čechov a Slovákov, doma a za hranicami.

Sám náš irečiteľný nepriateľ uvedomuje si pozvoľne, nie však bez zloby, rastúce naše úspechy a chce zabrániť ďalšiemu ich rozvoju zmenou doteraz užíwanej taktiky. Včera nás ešte mučil, žalároval, vešal - dnes nás už vábi a dáva nám sľuby. Včera ešte drzo hovoril o právach germánskeho nadčloveka - dnes by už rád vyjednával so spojencami o mier.¹

Avšak všetci poriadni ľudia a prezieraví štátnici zavčasu zbadali, že sa tu nejedná o nejakú zázračnú zmenu svetového názoru nemecko-maďarských vlád, ale o rafinovaný politický ťah.

Preto napriek panujúcej hrúzovláde odvrhnul náš národ rozhodne a dôstojne pomocníkov Hohenzollernských a Habsburských katov, ktorí sa chceli priľíkať ku nám so zelenou ratoľstou, zle zakrývajúcou meč, zmáčaný krvou premnohých obetí.

Spojenci podobne odrazili všetkých čakanych-nečakaných „anjelov mieru“, pripamätujúc im energicky, že nemožno bez straty cti vyjednávať s organizátormi najpodlejších zločinov.

V týchto ušlachtilých, mužných prejavoch mocností starého i nového sveta s dôrazom spomenuté bolo tiež naše utrpenie, naše túžby a historické i prirodzené práva.²

Pečlivosť, zodpovednosť pred budúcnosťou kázala nám zaznamenať tieto závažné prejavy, sľuby a vďačnosť vryla ich hlboko do našich duší.

Pripomíname posledný, mohutný hlas, ktorý sa ozval v miestnostiach Carnegie Hall dňa 16. septembra 1917. V tento pamätný deň za prítomnosti hodnostárov spojeneckých a iných vynikajúcich osobností, za hromového potlesku tisícov shromaždených vyhlásil pán Henri Franklin-Bouillon, slávny politik a člen terajšej francúzskej vlády, znovu dôrazne a v úplnej shode s nami nie len solidaritu národa francúzskeho s trpiacimi národmi, ale tiež oprávnenosť a nutnosť nášho boja za skutočnú slobodu.

Prítomní americkí občania zaiste s hrdosťou sa rozepamätali v tejto chvíli na nesmrteľné slová prezidenta Wilsona, ktorý tiež vzal v ochranu malé národy, hlásajúc ich právo na jestvovanie a slobodné sebaurčovanie.³

BOJ NÁŠ JE ZÁSADNÝ, AVŠAK VEDOMIE, ŽE MÁME OPORU VO SPOJENCOCH, UTVRDUJE NAŠU SILU A NÁŠHO DUCHA.

TIETO SYMPATIE UMOŽŇUJÚ NÁM DNES VOJENSKY SA REORGANIZOVAŤ, ČESKO-SLOVENSKOU ARMÁDOU DOKÁZAŤ PRAKTICKY NAŠE SYMPATIE SO SPOJENCAMI A VÝDATNE PODOPREŤ NAŠE PRÁVA.

Táto novina osvieži náš národ pod jarmom ešte sa nachodiaci, naplní zadosťučinením našich dobrovoľníkov, ktorí vo svätom zápale dostavili sa už pod zástavu Spojencov. Ona tiež vyvolá radostný hlas v dušiach státisícov Čechov a Slovákov za hranicami, ktorí proti svojej voli nútení boli doteraz chovať sa skoro trpne, kým sa rozvíjala dráma človečenstva a krvácal náš národ.

NÁRODNEJ RADE ČESKO-SLOVENSKEJ SVERENÝ BOL ZODPOVEDNÝ ÚKOL PREVIESŤ ORGANIZÁCIU NÁŠHO VOJSKA.

PRETO OPIERAJÚC SA O VÔLU SJEDNOTENÉHO NÁRODA DOMA A O PRÁVA JEJ PRIZNANÉ ZAHRANIČNÝMI ORGANIZÁCIAMI, VYHLASUJE ONA **VŠEOBECNÚ NÁRODNÚ MOBILIZÁCIU.**

Mobilizácia táto, trebárs je dobrovoľná, bude zaiste úplná. Aby bola účinná, musí byť rýchla. Aby sa mohlo počítať na blahovôľu mocností, musí sa konať v rámci jestvujúcich zákonov a zvláštnych smlúv. V Amerike České Národní Sdružení a Slovenská Líga, vlastne zvláštny ku tomu určený výbor pod predsedníctvom členov Česko-Slovenskej Národnej Rady pánov Dr. L. Fišera a A. Mamateya má všetky informácie.

PRIHLÁS SA KAŽDÝ, KTO SI MUŽOM, KTO MILUJEŠ NÁROD.

Vysvetlivky:

¹ Narážka na výzvu centrálnych mocností z 12. decembra 1916 k mierovým rokovaniam na základe doterajších výsledkov vojny, čím Nemci chceli zároveň predísť vstupu USA do vojny. Predstavitelia dohodových štátov však na takúto „burzu mieru“ nepristúpili.

² Narážka na odpoveď dohodových štátov na výzvu amerického prezidenta W. Wilsona z 21. decembra 1916, v ktorej vyzval bojujúce štáty, aby vyslovili svoje vojnové ciele. Dohodové štáty vo výklade svojich cieľov z 10. januára 1917 žiadali odchod Nemcov zo všetkých anektovaných území a trocha nečakane, na výstrahu Rakúsko-Uhorska, sa vyslovili i za oslobodenie „Čechoslovákov“ spod cudzieho panstva.

³ Profesor W. Wilson bol v novembri 1916 zvolený za prezidenta USA a v januári 1917 bol uvedený do úradu. V inauguračnej reči sa zasadzoval aj za práva malých národov.

(BEŇKO, J. et al. 1998. Bratislava)

Úlohy pre učiteľov

1. Prečítajte si text Manifest Česko-slovenskej národnej rady.
2. Preštudujte si otázky k textu Manifest Česko-slovenskej národnej rady vytvorené pre žiakov.
3. Zaraďte jednotlivé otázky podľa použitých kognitívnych procesov do úrovni myslenia na základe Bloomovej taxonómie cieľov.

Úlohy pre žiakov vychádzajúce z textu *Manifest Česko-slovenskej národnej rady*

1. V ktorom štáte sa zrodil plán Milana Rastislava Štefánika vykonať nábor do tvoriacej sa československej armády medzi Čechmi a Slovákmi v USA? (V Rusku)

2. Uvedte názov štátu – meno ministra, ktorý pomohol Milanovi Rastislavovi Štefánikovi pri mobilizácii vojska Čechov a Slovákov v roku 1917?
3. Ktorú prekážku mobilizácie nebolo možné predvídať pri zrode plánu mobilizácie?
(vstúpenie USA do vojny s Nemeckom 6. apríla 1917)
4. Prečo v úvode vysvetľujúcom okolnosti dejinnej udalosti nazvali mobilizačnú vyhlášku Milana Rastislava Štefánika v Spojených štátoch amerických sugestívnou?
5. Vysvetlite prvú vetu manifestu:
„Žiaden národ nepožíval dosiaľ trvalej slobody, ak si ju nevydobyť sám a neposvätil veľkými obetami na majetku a životoch.“
6. Charakterizujte Čechov a Slovákov (3 slová alebo slovné spojenia) na základe tretieho odseku mobilizačnej vyhlášky Milana Rastislava Štefánika v Spojených štátoch amerických.
7. Vysvetlite slová:
„katov, ktorí sa chceli prilíškať ku nám so zelenou ratolesťou, zle zakrývajúcou meč, zmáčaný krvou premnohých obetí.“
8. Napíšte meno francúzskeho politika, ktorý v Carnegie Hall 16.9.1917 zdôraznil nutnosť nášho boja za slobodu.
(Henri Franklin – francúzsky minister, slávny politik)
9. Na internete nájdite informáciu o tom, ktorá legendárna slovenská hudobná skupina mala v roku 2007 vystúpenie v Carnegie Hall?
(Elán)
10. Napíšte na základe textu mobilizačnej vyhlášky Milana Rastislava Štefánika v Spojených štátoch amerických meno amerického prezidenta, ktorý ochraňoval malé národy a obraňoval ich práva na sebaurčenie.
(Wilson)
11. Uvedte na základe textu, akú úlohu plnila SNR?
(vyhlásila všeobecnú mobilizáciu)
12. Vymenujte dva štáty, ktoré podporovali Čechov a Slovákov pri mobilizácii vojska v roku 1917.
(USA, Francúzsko)
13. Vyjadrite svoj postoj k mobilizačnej vyhláške Milana Rastislava Štefánika v Spojených štátoch amerických.

PROJEKT: Ján Kollár očami žiakov 21. storočia

Anotácia: Dielo Jána Kollára *Pamäti z mladších rokov života* je o rokoch autorovho štúdia. Krátky doslov k tomuto historickému písomnému prameňu napísal Július Filo st. Obsahová náplň projektu je v súlade so ŠVP pre ISCED 2 a ISCED 3 v predmete etická výchova.

Hlavný cieľ:

- Vytvoriť minikonferenciu o živote Jána Kollára na základe práce s textami príbehov z diela *Pamäti z mladších rokov života* a na základe výstupov z realizácie čiastkových úloh projektu.
- Vytvoriť pozvánku na minikonferenciu a spropagovať ju spôsobmi, ktoré žiaci navrhnú. Samostatne a zodpovedne organizovať prácu počas realizácie projektu Ján Kollár očami žiakov 21. storočia.

Čiastkové ciele projektu:

- Prečítať čiastkové texty z historického prameňa *Pamäti z mladších rokov života* od Jána Kollára.
- Vybrať kľúčové informácie z jednotlivých príbehov historického prameňa *Pamäti z mladších rokov života* od Jána Kollára.
- Analyzovať vybrané texty z diela *Pamäti z mladších rokov života* na základe spracovania zadaní úloh v pracovných listoch.
- Charakterizovať osobnosť Jána Kollára.
- Vytvoriť fiktívny dialóg, v ktorom sa študent bude zhovárať s Jánom Kollárom – odpovede na študentove otázky vo fiktívnom dialógu sú v príbehoch diela *Pamäti z mladších rokov života*.
- Zosumarizovať výstupy jednotlivých aktivít a vytvoriť tak podklad na realizáciu minikonferencie.
- Vytvoriť príspevky na minikonferenciu o živote Jána Kollára na základe práce s textami príbehov z diela *Pamäti z mladších rokov života* na základe výstupov z realizácie čiastkových úloh projektu.

Úloha pre učiteľov: Práca s textami s akceptovaním procesov čitateľskej gramotnosti. Vytvoriť po dve úlohy na každý proces rozvoja čitateľskej gramotnosti žiakov k jednotlivým textom:

1. získavanie informácií,

2. interpretovanie textov,
3. uvažovanie o textoch a ich hodnotenie.

Motivácia: Žiaci mali doma na internete alebo v časopise nájsť článok, informácie o možnostiach vzdelávania alebo rozvíjania záujmu mladého človeka v súčasnosti, príp. nájsť príbeh zo života súčasného mladého človeka s iným zameraním. V škole žiaci pracujú v skupinách. Každý žiak predstaví svoj príbeh a členovia skupiny vyberú jeden príbeh, ktorý ich najviac oslovil. Vybrané texty prezentujú ostatným žiakom.

Motivačnú časť môžeme realizovať aj takým spôsobom, že žiaci počas domácej prípravy vypíšu kľúčové slová z textu, zostavia osnovu a takto spracovaný materiál spolu s textom umiestnia na webovú stránku triedy.

Učiteľ vyberie na základe názorov žiakov (hlasovaním) najzaujímavejší text a ten použije ako motivačný text v úvode.

Úloha pre žiakov: Nájdite na internete článok, informácie o možnostiach vzdelávania mladého človeka vo veku 14 – 18 rokov (rozsah A4).

Riešenie: Žiaci dostanú ako problémovú úlohu vytvoriť minikonferenciu na tému Ján Kollár očami žiakov 21. storočia. Učiteľ pripraví zdroje, na základe ktorých žiaci definujú pojem *konferencia* a spoločne s učiteľom diskutujú o produkte projektu tak, aby pre každého žiaka bolo zrozumiteľné, k čomu prácou s textami písomného prameňa smeruje.

Realizácia a časový rámeček projektu

Tabuľka 1 – Prehľadná tabuľka pre učiteľa aj žiakov o práci s textom

Text – názov	Pracovný list číslo	Termín zadania úlohy	Termín splnenia úlohy
Moje prvé a posledné opitie	č. 1		
Všeobecne o rodičovskej vláde nad dieťkami a jej zlých stránkach	č. 2		
Vychádzka do Liptova a na Oravu	č. 3		
Školské vysvedčenie	č. 4		
Wolfgang Goethe	č. 5		
Winzerle. Lobeda. Velnice	č. 6		
Zakľúčenie a spätný pohľad na celý môj školský život	č. 7		

Pracovný list č. 1 – k projektu *Ján Kollár očami žiakov 21. storočia*

Úlohy pre žiakov vychádzajúce z textu *Moje prvé a ostatné pitie*.

1. Vyslovte svoj názor na názov tejto časti Kollárových *Pamätí*.
2. Prečo učiteľ vybral pre žiakov túto časť diela? Svoj názor odôvodnite.
3. Názory na dôvod výberu tejto časti pre žiakov zosumarizujte v skupinách.
4. Za skupinu vyberte 1 odôvodnenie. Zapište ho na papier formátu A2.
5. Vytvorte plagát pod názvom: *Kollárov príbeh zo života*. Diskutujte o záveroch tejto aktivity.
6. Napíšte vetu, ktorú by si Kollárovi v tejto situácii povedal i na povzbudenie v jeho ťažkom živote.
7. Porovnajte tento príbeh s príbehom o rodičoch pod názvom *Všeobecne o rodičovskej vláde nad dieťkami a jej zlých stránkach*.
8. Uveďte zhody a rozdiely príbehov.
9. Vypíšte vetu, s ktorou nesúhlasíte/súhlasíte. Svoje tvrdenie odôvodnite.
10. Ako posudzoval Kollár svoj vlastný čin opitie?
11. Napíšte jednou vetou ako sa cítil Ján Kollár, keď prišiel za ním učiteľ?
12. Napíšte jedným slovom ako sa cítil Ján Kollár, keď prišiel za ním učiteľ?
13. Aký vplyv malo Kollárovo opitie sa na plnenie jeho školských povinností?

Úlohy pre učiteľov:

1. Posúďte jednotlivé zadania úloh z hľadiska ich formulácie.
2. Upravte zadania úloh tak, aby boli primerané veku vašich žiakov.

Pracovný list č. 2 – k projektu *Ján Kollár očami žiakov 21. storočia*

Úlohy pre žiakov vychádzajúce z textu Kollár: *Všeobecne o rodičovskej vláde nad dieťkami a jej zlých stránkach*

1. Vysvetlite, prečo Ján Kollár chcel pôvodne celú túto kapitolu vynechať?
2. Vypíšte z textu vetu, ktorá hovorí o zásluhách matky voči dieťaťu.
3. Vypíšte z textu vetu, ktorá hovorí o zásluhách otca voči dieťaťu.
4. Vypíšte z textu výrok Šalamúna z Prísloví.
5. Vysvetlite výrok Šalamúna z textu.
6. Vysvetlite podčiarknuté slová v texte. (2. veta – prvé, druhé slovo)
7. Napíšte tri vety na základe textu, obsahujúce skutočnosti, ktoré vo všeobecnosti Ján Kollár vyčíta rodičom.
8. Vyjadrite svoj postoj k citovanej vete. Svoje tvrdenie odôvodni.

„Ty musíš byť tým alebo oným, chcem, aby si bol kňazom, kupcom, vojakom, remeselníkom, roľníkom, a ničím iným; ak to nespravíš, ani pred oči mi nechod, nie si už moje dieťa, vyženieť ťa z domu, vydedím ťa.“

9. Vytvorte osnovu textu (5 – 8 bodov).
10. Vytvorte v skupinách 5 otázok, ktoré by ste položili Jánovi Kollárovi v súvislosti s danou témou.
11. Odôvodnite, prečo nemajú rodičia rozkazovať deťom, ktoré zamestnanie si majú vybrať.

Pracovný list č. 3 – k projektu *Ján Kollár očami žiakov 21. storočia*

Úlohy pre žiakov vychádzajúce z textu *Vychádzka do Liptova a na Oravu*

1. Napíšte po slovensky vetu, ktorú zvolal Ján Kollár, keď vystúpil na Oravský hrad.
2. Vysvetlite slovo *alumneum*.
3. Vytvorte nad 1. odseku textu. ?
4. Vypíšte z textu vetu, ktorá vás najviac zaujala.

Pracovný list č. 4 – k projektu *Ján Kollár očami žiakov 21. storočia*

Úlohy pre žiakov vychádzajúce z textu *Školské vysvedčenie*

1. Vypíšte tri ľubovoľné informácie z textu písomného prameňa, ktoré poukazujú na odlišné zápisy na vysvedčení v porovnaní so súčasnosťou.
2. Uvedte dva rozdiely medzi výučbou Jána Kollára a svojou výučbou.
3. Charakterizujte Jána Kollára (5 – 7 viet) z hľadiska prístupu k školským povinnostiam na základe informácií z textu *Školské vysvedčenie*.

Úlohy pre učiteľov

1. Zhodnoťte vytvorené zadania k textu.
2. Formulujte cieľ vyučovacej hodiny vzhľadom na uvedené zadania.

Pracovný list č. 5 – k projektu *Ján Kollár očami žiakov 21. storočia* k textu *Wolfgang Goethe v Jene*

V tomto texte píše Kollár o svojich stretnutiach s Wolfgangom Goethem v Jene. Dozvedáme sa ako vnímal autor tohto veľikána.

Úlohy pre žiakov

1. O čo prosil Goethe Jána Kollára pri prvom ich stretnutí?
2. V ktorom meste sa Goethe s Kollárom stretli?

3. Ktorú dôležitú verejnú funkciu Goethe vykonával?
4. Napíšte, čo sa na Vianoce prihodilo Goetheho dcére Eve (2 vety).
5. Ktoré české kúpeľné mesto spomína autor v texte?
6. Napíšte stručne, čo vyčítal Ján Kollár Goethemu v jeho osobnom živote.
7. Ktorého významného spisovateľa spomenul Ján Kollár v poslednom odseku textu?
8. Vysvetlite, prečo talianska speváčka Catalani odišla zo svojho koncertu urazená?
9. Vyberte tri informácie z textu, ktoré boli pre vás najzaujímavejšie. Svoje tvrdenie odôvodnite.
10. Označte slová, ktoré súvisia s textom: slovenské spievanky, divadelné hry, Schiller, Hollý, Veľká noc, Vianoce.
11. Vytvorte tri otázky k textu.
12. Napíšte štyri vety v súvislosti s daným textom, ktoré by si chcel povedať Jánovi Kollárovi, keby si sa s ním stretol.
13. Napíšte názov dediny, v ktorej by si mohol stretnúť Jána Kollára, keď mal 5 rokov.

Úlohy pre učiteľov

1. Zaraďte jednotlivé úlohy podľa využitia kognitívnych procesov k úrovniam z hľadiska Bloomovej taxonómie cieľov.
2. Pracujte s textom využitím čitateľskej stratégie KWL.
3. Odpovedajte na otázky:
Čo o téme viem?
Čo by som o téme chcel vedieť?
Čo som sa z článku naučil?

Pracovný list č. 6 k projektu *Ján Kollár očami žiakov 21. storočia* k textu *Winzerle. Lobeda. Velnice.*

Úlohy pre žiakov vychádzajúce z textu

1. Napíšte jedným slovom, aké predstavy mala matka Míny o Uhorsku.
2. Uveďte na základe textu 3 vlastnosti, ktoré charakterizovali ľudí v Uhorsku podľa predstáv Míninej matky.
3. Uveďte dve požiadavky, ktoré mala na zaťa Míнина matka.
4. Prečo nesúhlasila matka Míny so sobášom svojej dcéry s Jánom Kollárom?

5. Splnil Ján Kollár požiadavky svojej budúcej svokry? Svoje tvrdenie odôvodnite.
6. V ktorom roku dostal Ján Kollár znovu list od Míny?
7. Vysvetlite použitie spojenia *vzkriesená Mína*.
8. Prečo zakázala rakúska vláda študovať študentom z Uhorska na nemeckých školách?
9. Vyslovte svoj názor na konanie Jána Kollára v danej situácii, na základe toho, čo je známe z textu.

Úlohy, ktoré na text nadväzujú, ale priamo z neho nevychádzajú

1. Ako sa skončil príbeh lásky Jána Kollára a Frederiky – Míny?
2. Vysvetli súvislosti príbehu lásky Kollára a Frederiky s dielom *Slávy dcéra*.

Úlohy pre učiteľov

Vytvorte šesť úloh v súvislosti s obsahom textu zameraných na využitie jednotlivých kognitívnych procesov podľa Bloomovej taxonómie cieľov.

Pracovný list č. 7 k projektu *Ján Kollár očami žiakov 21. storočia*

Úlohy pre žiakov vychádzajúce z textu *Zakľúčenie a spätný pohľad na celý môj život*

1. Zhodnoťte pôsobenie učiteľa Magdu v Banskej Bystrici na osobnosť Jána Kollára.
2. Vysvetlite slovo individualizoval vo vete:
„že jediný Magda v Bystrici účinkoval na mňa viac a požehnanejšie než všetci bratislavskí profesori dovedna. Lebo oni len vnášali do mňa, kým onen vynášal zo mňa; oni iba pchali a vnucovali, kým on rozvíjal a oslobodzoval ducha; oni len robili, učili, zovšeobecňovali, ale on vzdelával a vychovával, individualizoval.“
3. Napíšte jednu výstižnú vetu, ktorá hovorí o tom, ako Kollár hodnotil svoje školské roky života.
4. Charakterizujte Jána Kollára na základe textu (päť viet).
5. Vytvorte tri otázky na fiktívny rozhovor s Jánom Kolárom do súčasného školského časopisu.

Úlohy pre učiteľov

1. Posúďte jednotlivé zadania úloh z hľadiska ich formulácie.
2. Upravte zadania úloh tak, aby boli primerané pre vašich žiakov.

Návrh ďalších aktivít založených na práci s historickým písomným prameňom

Pracovať s historickým písomným prameňom môžeme nielen v rámci predmetu dejepis, ale aj v rámci slovenského jazyka a literatúry, etickej výchovy, občianskej náuky a iných predmetov.

PRODUKT PROJEKTU A JEHO PREZENTÁCIA SPOLUŽIAKOM A RODIČOM

Produktom projektu je minikonferencia pre spolužiakov, učiteľov a rodičov **Ján Kollár očami žiakov 21. storočia – minikonferencia**, súčasťou ktorej sú príspevky žiakov spracované na základe práce s textami z knihy *Pamäti z mladších rokov života* so zameraním na vybraný text podľa výberu žiakov.

Program pre spolužiakov – účastníkmi budú spolužiaci a vystupujúcimi, rečníkmi a organizátormi žiaci danej triedy.

Čas: 1 týždeň – príprava projektu na základe výstupov jednotlivých aktivít,
1 deň – realizácia minikonferencie

Produkt projektu: Minikonferencia pod názvom **Ján Kollár očami žiakov 21. storočia**

Počet príspevkov a ich obsah určuje učiteľ po dohode so žiakmi. Na začiatku prípravy minikonferencie určí učiteľ kritériá úspešnosti, z ktorých bude vychádzať hodnotenie príspevkov. Vzhľadom na to, že ide o konkrétnu osobnosť z dejín slovenského a českého národa, je dôležité aby žiaci vychádzali z predchádzajúcej práce s písomným prameňom.

Je dôležité, aby boli príspevky žiakov zaujímavé pre ich spolužiakov. Žiaci píšú populárno-náučným štýlom, preto jedna aktivita, ktorá bude súčasťou prípravy na minikonferenciu, bude venovaná znakom populárno-náučného štýlu.

Príspevok na minikonferenciu vyžaduje aj dobre pripraveného rečníka, aj krátka aktivita so zameraním na znaky dobre pripraveného rečníckeho prejavu má miesto v prípravnej fáze minikonferencie.

Tabuľka č. 2 – kritériá úspešnosti na hodnotenie príspevkov minikonferencie

	Indikátor kvality 1 – optimálny výkon	Indikátor kvality 2 – priemerný výkon	Indikátor kvality 3 – minimálny výkon	Indikátor kvality 4 – nevyhovujúci výkon
Kritérium 1 obsah príspevku				
Kritérium 2 štruktúra rečného prejavu – príspevku				
Kritérium 3 využitie citátov z historických písomných prameňov				
Kritérium 4 prepojenie myšlienok z písomných prameňov so súčasnosťou				

V závere minikonferencie môžu zaznieť slová, ktorými končí svoje záverečné vyjadrenie pod názvom *Ján Kollár posol slobody* Július Filo st.:

„Kollár sa nám predstavuje ako posol slobody pre všetky národy a pre všetky časy a to je jeho odkaz aj do dnešných čias.“

Reflexia – formou diskusie o realizácii jednotlivých úloh projektu – otázky sa týkajú nasledujúcich oblastí:

Ako sa vám čítal text, bol pre vás zaujímavý?

Siahli by ste po tomto texte bez výzvy učiteľa?

Chceli by ste podobný projekt robiť aj o iných osobnostiach?

Ako by ste jednou vetou charakterizovali texty vybrané do projektu?

Napíšte, ktorá aktivita sa vám páčila najviac a prečo.

Napíšte, ktorú aktivitu by ste v budúcnosti z projektu vyradili.

Opíšte, čo pokladáte za svoj najväčší osobný úspech počas realizácie projektu.

Opíšte, čo pokladáte za svoj najväčší osobný neúspech počas realizácie projektu.

Ďalej uvádzame príklady práce so sekundárnym historickým prameňom.

A. DÓM SV. ALŽBETY – práca s textom

Ročník: druhý ročník gymnáziá /ISCED 3/

Predmet: umenie a kultúra

Tematický plán: Poznanie, analýza a interpretácia vybraných umeleckých diel a tendencií z histórie kultúry

Téma: Gotické umenie

Ciele:

- vedieť sformulovať hlavnú myšlienku na základe analýzy textu,
- vedieť vyhľadať informácie v texte,
- vedieť vysvetliť pojem povesť na základe textu,
- vedieť vypísať kľúčové slová z textu,
- vedieť pomocou učiteľa zdramatizovať literárny text – dialogizovaná forma,
- vedieť prečítať prehovory jednotlivých postáv dramatizovaného textu,
- vedieť charakterizovať jednotlivé postavy,
- vedieť spolupracovať.

Metódy: čitateľská stratégia RAP, brainstorming, dramatizácia, cinquain, práca s prameňom

Pomôcky: pracovný list, text povesti

Výber textu: Text, ktorý sme si zvolili je literárnou ukážkou povesti o sakrálnej stavbe – Dóme sv. Alžbety. Pre žiakov druhého ročníka strednej školy je zrozumiteľný a vhodný pre prácu a analýzu textu.

Motivácia: Na vlastnú prácu žiakov by sme použili metódu brainstormingu („búrka mozgov“) na tému povesť alebo Košice, čo o nich vedia z už nadobudnutých poznatkov a vlastných skúseností. Žiaci zapisujú svoje vedomosti na tabuľu alebo veľký výkres, pripevnený na tabuľu. Asociácie, ktoré žiakom napadnú v súvislosti s napísanými pojmami, nekomentuje učiteľ ani ostatní žiaci. Veľký výkres alebo zápisy na tabuľu, ktoré sme nezotreli, sme odložili s tým, že sa k nim vrátíme.

Expozícia

Aktivity počas čítania a po čítaní: Žiaci pokračujú v práci na vyučovacej hodine prácou s pracovným listom, v ktorom sa nachádza text povesti *Urban*. Žiaci si text rozdelia na sedem odsekov a ku každému odseku riešia dané úlohy v pracovnom liste. Žiaci pracujú vo dvojiciach a svoje odpovede analyzujú a konfrontujú na základe diskusie s učiteľom.

Žiaci pracujú na vyučovacej hodine čitateľskou stratégiou RAP, ktorú im učiteľ dostatočne vysvetlí. Stratégia RAP zahŕňa tri úrovne:

1. Čítaj – vždy len jeden odsek
2. Vytvor otázku – čo je hlavnou myšlienkou odseku
3. Parafrázuj – odpovedaj na otázku vlastnými slovami

Úlohy

1. Prečítajte si prvý odsek textu povesti *Urban*:
 - a) Vyhľadajte v texte v prvom odseku kľúčové slová a podčiarknite ich.
 - b) Sformulujte otázku na hlavnú myšlienku 1. odseku textu.
Správna odpoveď žiakov: *Vysvetlite, čo osvietilo Košice po príchode Urbana domov?*
 - c) Sformulujte odpoveď na danú otázku na základe textu (citujte z textu):
1. odsek – **14. apríla 1556 vypukol v Košiciach veľký požiar, ktorý osvietil celé Košice (plamene siahali do výšky).**
 - d) Vypíšte z textu názov piesne, ktorá sa v ňom spomína. (**Chvál každý Duch**)
 - e) Napíšte pravopisne správne názov kostola spomínaného v prvom odseku textu. (**Dóm sv. Alžbety**)
2. Prečítajte si druhý odsek textu povesti *Urban*:
 - a) Vyhľadajte v texte v druhom odseku kľúčové slová a podčiarknite ich.
 - b) Sformulujte otázku na hlavnú myšlienku 2. odseku textu.
Správna odpoveď žiakov: **Vysvetlite, ako zomrel kostolník Urban?**
 - c) Sformulujte odpoveď na danú otázku na základe textu (citujte z textu):
2. odsek – **zhorelo množstvo domov, plamene chytili aj Dóm sv. Alžbety a pri zvonení ho zachytili plamene a spadol/ do roztopených zvonov sa liala Urbanova krv.**
3. Prečítajte si tretí odsek textu povesti *Urban*:
 - a) Vyhľadajte v texte v treťom odseku kľúčové slová a podčiarknite ich.
 - b) Sformulujte otázku na hlavnú myšlienku 3. odseku textu.
Správna odpoveď žiakov: *Analyzujte, čo si dodnes rozprávajú ľudia o farbe Dómu sv. Alžbety počas Veľkej noci?*
 - c) Sformulujte odpoveď na danú otázku na základe textu (citujte z textu):
3. odsek – **ľud v Košiciach si dodnes rozpráva o zlatistej farbe chrámu sv. Alžbety počas Veľkej noci.**

4. Prečítajte si štvrtý odsek textu povesti *Urban*:
 - a) Vyhľadajte v texte v 4. odseku kľúčové slová a podčiarknite ich.
 - b) Sformulujte otázku na hlavnú myšlienku štvrtého odseku textu.
Správna odpoveď žiakov: **Vysvetlite, prečo bola zvonovina výstrahou pre obyvateľov Košíc?**
 - c) Sformulujte odpoveď na danú otázku na základe textu (citujte z textu):
4. odsek – **košický richtár dal odliať z roztopených zvonov jeden zvon na výstrahu, aby všetci v Košiciach žili svorne.**
5. Prečítajte si piaty odsek textu povesti *Urban*:
 - a) Vyhľadajte v texte v 5. odseku kľúčové slová a podčiarknite ich.
 - b) Sformulujte otázku na hlavnú myšlienku piateho odseku textu.
Správna odpoveď žiakov: *Dokedy sa zvon rozlieval po jeho výrobe a nič nepomáhalo?*
 - c) Sformulujte odpoveď na danú otázku na základe textu (citujte z textu):
5. odsek – **pri výrobe nového zvona sa zvon stále rozlieval až do modlitby za Urbana.**
6. Prečítajte si šiesty odsek textu povesti *Urban*:
 - a) Vyhľadajte v texte v 6. odseku kľúčové slová a podčiarknite ich.
 - b) Sformulujte otázku na hlavnú myšlienku šiesteho odseku textu.
Správna odpoveď žiakov – *Vysvetlite, prečo nový zvon nezavesili do jednej z veží Dómu sv. Alžbety?*
 - c) Sformulujte odpoveď na danú otázku na základe textu (citujte z textu):
6. odsek – **nový zvon bol príliš veľký pre vežu Dómu sv. Alžbety.**
7. Prečítajte si siedmy odsek textu povesti *Urban*:
 - a) Vyhľadajte v texte v 7. odseku kľúčové slová a podčiarknite ich.
 - b) Sformulujte otázku na hlavnú myšlienku siedmeho odseku textu.
Správna odpoveď žiakov – *Kde sa ocitol zvon, keď ho nezavesili do veže?*
 - c) Sformulujte odpoveď na danú otázku na základe textu (citujte z textu):
7. odsek – **zvon ležal pri Dóme sv. Alžbety a ľudia sa pri ňom modlievali.**

Fixácia: Využijeme metódu cinquain/päťlístok, ktorá patrí medzi obľúbené metódy v spoločenskovedných predmetoch. V päťlístku aplikujeme poznatky z vyučovacej hodiny. Stručne vysvetlíme žiakom základný postup pri tvorbe päťlístku, príp. im necháme na tabuli napísané pravidlá na jeho tvorbu.

Témou na tvorbu päťlístka je výraz *Urban* alebo *povešť*; žiaci vystihnú prostredníctvom päťlístka zadaný pojem. Prípadne na fixáciu môžeme využiť aj dramatizáciu tejto povesti.

Diagnostika: Žiaci vypracujú krátky test, na základe ktorého si zopakujú získané poznatky z vyučovacej hodiny:

1. Napíšte, kde sa odohrával dej povesti.
2. Vysvetlite, prečo nový zvon nezavesili do veže Dómu.
3. Vysvetlite, kto bol Urban.
4. Prečo mal Dóm sv. Alžbety zlatistú farbu?
5. Prečo dal richtár odliať z roztopených zvonov jeden zvon?

Návrh otázok na reflexiu žiakov:

1. Pochopil/a som, čo je to povesť?
2. Budem schopný/á vypísať kľúčové slová z textu rôznych povestí?
3. Vedel/a som charakterizovať postavy povesti ?
4. Čo sa mi najviac páčilo na práci s textom povesti?
5. S čím som bol nespokojný/á na práci s textom povesti?

Úlohy pre učiteľov: Navrhните otázky na reflexiu vyuč. hodiny pre učiteľa.

B. DREVENÝ KOSTOLÍK V KRÁLOVSKOM MESTE TVRDOŠÍN – práca s textom

1. Komu je zasvätený drevený kostolík v Tvrdošíne?
Správna odpoveď: *Všetkým svätým*
1. Z ktorého storočia pochádza drevený kostolík v Tvrdošíne?
Správna odpoveď: *5. stor., použité jedľové drevo začalo rásť už v 13. stor.*
3. Z ktorého druhu stromu bol vysoký zrub a oba portály v drevenom kostolíku?
Správna odpoveď: *z jedle*
4. V ktorých storočiach podľa najnovších výskumov rástlo drevo použité na drevený kostolík?
Správna odpoveď: *v 13. – 15. stor.*
5. Komu bol zasvätený kostolík v 13. – 15. storočí?
Správna odpoveď: *Bolestnej Panne Márii*

6. Doplňte vetu:
Dnešný vzhľad kostolíka je výsledkom úprav v storočí.
Správna odpoveď: *v 17. storočí*
7. Z ktorého storočia pochádzajú malby 4 evanjelistov a 12 apoštolov v kostolíku?
Správna odpoveď: *zo 17. storočí*
8. Označte správnu odpoveď:
Maľované rozety v kazetách stropu v Drevenom kostolíku v Tvrdošíne sú:
a) všetky rovnaké,
b) vždy dve rovnaké,
c) každá je iná,
d) štyri sú rovnaké.
Správna odpoveď: *c)*
9. Ktorého svätca domaľoval miestny umelec?
Správna odpoveď: *sv. Juraja*
10. Z ktorého storočia je hlavný oltár v Drevenom kostolíku v Tvrdošíne?
Správna odpoveď: *barok*
11. Sochár, ktorý vytvoril hlavný oltár v Drevenom kostolíku v Tvrdošíne bol školený v dielni:
a) talianskeho baroka,
b) španielskeho baroka,
c) francúzskeho baroka,
d) nemeckého baroka.
Správna odpoveď: *a)*
12. Doplňte vety.
Hlavný oltár bol do Dreveného kostolíka v Tvrdošíne prenesený z hlavného farského kostola v 18. storočí, kde mal v strede reliéf Korunovania Panny Márie a vložili do neho obraz
Správna odpoveď: *Všetkých svätých*
13. Z textu vyplýva.
a) Celý kostol a jeho interiér bol neesteticky, ale odborne zreštaurovaný.
b) Časť kostola a jeho interiéru bola vynikajúco odborne zreštaurovaná.
c) Celý kostol a jeho interiér bol vynikajúco odborne zreštaurovaný.
d) Celý kostol a jeho interiér nebol vynikajúco odborne zreštaurovaný.
Správna odpoveď: *c)*

Úlohy pre učiteľov:

1. Zhodnoťte úlohy č. 1 – 13 z hľadiska správnej formulácie pre žiaka.
2. Vytvorte tri zadania úloh k textu Drevený kostolík v kráľovskom meste Tvrdošín, ktoré rozvíjajú vyššie kognitívne procesy učenia sa žiaka.

C. ROZLÚČKOVÁ KAPLNKA – práca s textom

1. Napíšte názov a autora publikácie, v ktorej nájdete vysvetlenie, čo znamenalo právo meča.
(*Juraj Hradský: Bratislavskí majstri kati – Vydavateľstvo PT, 2005*).
2. Pomenujte námestie v Bratislave, kde sa spočiatku vykonávali tresty smrti.
(*Hlavné námestie*)
3. Zakreslite toto miesto na mape Bratislavy.
4. Vysvetlite, prečo postavili pred budovu Starej radnice vysoké pódium?
(*Aby nariadený spôsob popravy mohlo sledovať čo najviac občanov.*)
5. Vymenujte ďalšie miesto, kde sa v Bratislave vykonávali popravy.
(*Pri Starej prachárni, na rázcestí Trnavskej a Vajnorskej ulice*)
6. Vysvetlite, ako vznikol názov Rozlúčková kaplnka?
(*Kaplnku nazvali Rozlúčková kaplnka, lebo keď viezli odsúdeného k popravisu, tu sa sprievod zastavil, v blízkosti kaplnky sa nachádzalo popraviisko.*)
7. Pomenujte geometrický útvar, ktorý tvoril pôdorys kaplnky.
(*Trojuholník*)
8. Vysvetlite, prečo v roku 1946 kaplnku rozobrali?
(*Lebo začali stavať nový výrobný trakt pivovaru.*)
9. Kde boli odvezené časti kaplnky v čase stavby nového výrobného traktu pivovaru?
(*Na Martinský cintorín – boli zhodené pri plote.*)
10. Vysvetlite, prečo boli časti kaplnky uložené na martinskom cintoríne zničené?
(*lebo sa okolo cintorína staval nový múr*)
11. Čo okrem stavby nového múru bolo príčinou zničenia častí kaplnky?
12. Vyslovte svoj názor, prečo pamiatkari nesúhlasili s rozobratím kaplnky?
13. Navrhните, ako by ste postupovali v danom prípade v pozícii pamiatkára.
Svoje tvrdenie odôvodnite.
14. Navrhните, ako by ste postupovali v danom prípade v pozícii pracovníka mestských orgánov. Svoje tvrdenie odôvodnite.

15. Navrhните postupy, ako v budúcnosti ovplyvniť záchranu vzácných historických pamiatok.

Úloha pre učiteľov: Rozdeľte úlohy na tie, ktoré rozvíjajú nižšie kognitívne procesy žiaka a tie, ktoré rozvíjajú vyššie kognitívne procesy žiaka (na základe Bloomovej taxonómie).

D. KLARISKY – práca s textom

1. Rehoľa Klarisiek – druhá vetva rehole františkánov sa venovala
..... a zachovávala prísnu
Správna odpoveď: *pomoci biednym, chudobu*
Zaujímavosti (Spracované podľa: Janota, I., 2008)
K vrcholom gotickej architektúry na Slovensku patrí veža kostola klarisiek. Má tvar päťbokého hranola, čo je zvláštne pri gotických stavbách. Kláštor prideliť klariskám uhorský kráľ Ondrej III. Česká kráľovná Žofia (vdova po Václavovi IV.) v 15. storočí bývala v kláštore klarisiek.
V 17. a 18. storočí v klariskom kostole františkáni a jezuiti kázali po slovensky. V 19. storočí bol kostol stánkom pre bratislavských študentov. Na začiatku 20. storočia kostol klarisiek zatvorili kvôli statickému narušeniu.
2. Vyberte z uvedených viet informáciu, ktorá vás najviac zaujala. Svoj výber odôvodnite.
Doplňte vety:
3. V 18. storočí v kláštore sídlila a katolícke gymnázium.
Správna odpoveď: *právnická akadémia preložená z Trnavy*
4. Začiatkom 19. storočia v uvedených priestoroch študovali títo dvaja významní Slováci:
Správna odpoveď: *Ján Hollý, Jozef Murgaš*
5. V priestoroch kláštora je dnes
Správna odpoveď: *Univerzitná knižnica*
6. Vyznačte sídlo kláštora a kostola klarisiek na mape Bratislavy.
7. Vytvorte 5 otázok, ktoré vás v súvislosti so spomínanými stavbami zaujmajú. Vyhľadajte odpovede na internete a v odbornej literatúre.
8. Diskutujte o danej problematike so spolužiakmi a s učiteľom.

E. URŠULÍNKY A KOSTOL LORETÁNSKEJ PANNY MÁRIE – práca s textom

1. Vytvorte osnovu príbehu o siamských dvojčatách z osady pri Komárne (Starej Sene).
2. Prerozprávajte príbeh na základe vytvorenej osnovy.
3. Vyjadrite svoj postoj ku konaniu Dr. Jana Czúriho a odôvodnite ho.

2.2 Práca s písomným prameňom v edukačnom procese

Spoločenské zmeny za posledných dvadsaťpäť rokov prinášajú dôležité zmeny aj v oblasti školstva. Každý deň sa žiaci stretávajú s veľkým množstvom informácií, ktoré je potrebné triediť, spracovať a rozhodnúť sa, ktoré informácie sú podstatné či nepodstatné a zároveň sa na každú informáciu pozrieť kriticky. Schopnosť kriticky myslieť nemá človek vrodenu, ale učitelia musia u žiakov kritické myslenie rozvíjať. Je potrebné aplikovať ho do edukačného procesu prostredníctvom vhodných čitateľských stratégií a vyučovacích metód.

Podľa Steelovej môžeme kritické myslenie definovať ako uchopenie myšlienky, pochopenie jej obsahu, preskúmať ju, posúdiť ju, porovnať s inými názormi a tým, čo už o danej problematike vieme a následne zaujať stanovisko. (Spracované podľa Maňák, Švec, 2003)

Ďalšími autormi, ktorí sa snažili vytvoriť definíciu kritického myslenia, sú Grecmanová, Urbanovská a Novotný, ktorí tvrdia, že myslieť kriticky znamená uchopiť myšlienku a následne ju dôsledne preskúmať, porovnať ju s opačnými názormi a s tým, čo už o téme vieme. Myslieť kriticky znamená byť zvedavý, používať rôzne stratégie na zisťovanie informácií, klať otázky a systematicky hľadať odpovede, riadiť sa skepsou a mať pochybnosti o záverečných úsudkoch. Zároveň to znamená, že okrem pochybností je dôležité dospieť k rozhodnutiu, zaujať stanovisko, dokázať svoj názor obhájiť, argumentovať. (Spracované podľa Grecmanová, Urbanovská, Novotný 2000)

Významným autorom zaoberajúcim sa kritickým myslením je docent americkej literatúry a lektor David Klooster. Kritické myslenie D. Klooster opísal a definoval v piatich bodoch:

1. Kritické myslenie je nezávislé myslenie.
2. Získanie informácií je východiskom, v žiadnom prípade nesmie sa stať cieľom kritického myslenia.
3. Kritické myslenie začína otázkami a problémami, ktoré sa majú riešiť.
4. Kritické myslenie vyžaduje rozumné argumenty.
5. Kritické myslenie je myslením v spoločnosti.

Zároveň podľa D. Kloostera kritické myslenie nie je:

- memorovanie teda pamäťové učenie,
- porozumenie zložitým myšlienkám,
- tvorivé alebo intuitívne myslenie.

Jednou z úloh školy 21. storočia je vychovať komplexnú osobnosť žiaka, ktorý dokáže v spoločnosti fungovať a orientovať sa, dokáže nájsť, využívať a kriticky hodnotiť rôzne informácie. Viest žiaka ku kritickému mysleniu je dlhodobý proces a vyžaduje zapájať do vyučovacieho procesu inovačné prvky a smerovanie k využívaniu analýzy, hodnotenia a tvorivosti ako vyšších kognitívnych úrovní. Pri rozvoji kritického myslenia u žiakov sa vyžaduje, aby boli počas vyučovacieho procesu aktívni.

Na druhej strane rozvíjanie kritického myslenia u žiakov od učiteľa vyžaduje vyššie nároky na prípravu. Keďže učitelia musia pre žiakov vyhľadávať vhodné písomné pramene, ktoré rozvíjajú kritické myslenie v spoločensko-vedných predmetoch. Zároveň kritická práca s písomnými prameňmi rozvíja u žiakov kreativitu, učiteľ tým žiaka motivuje, aby aktívne riešil a pracoval s písomným prameňom.

Účinným spôsobom, ako rozvíjať kritické myslenie u žiakov, je metóda kladenia otázok, pretože správne kladené otázky vyvolávajú u žiakov rozmýšľanie, teda nútia žiakov premýšľať o predkladaných informáciách, prípadne podnecujú ďalšie otázky žiakov.

Okrem metódy kladenia otázok učitelia môžu rozvíjať kritické myslenie aj ďalšími metódami, ako sú: brainstorming, voľné písanie, myšlienková mapa, päťlístok, kľúčové slová, poprehadzované vety, K.W.L., INSERT, podvojný denník, skladačkové učenie, čítanie s otázkami, učíme sa navzájom, riadené čítanie, párové čítanie, či Vennov diagram.

Práca s písomným prameňom zameraná na rozvoj kritického myslenia – ukážky

Učiteľom v nasledujúcej časti predkladáme príklady práce s písomným prameňom. Využívanie rôznych druhov písomných prameňov vo vyučovaní efektívne pomáha motivovať žiakov hodnotiť informácie a zlepšovať zručnosti žiakov pri práci s textom.

A. Novinový článok – Povestný komisárík

1. Napíšte, kto je autorom písomného prameňa.
2. Napíšte, kedy autor písomného prameňa žil.
3. Analyzujte, či autor novinového článku nás informuje sprostredkovanne alebo ako svedok udalosti.
4. Vysvetli na základe novinového článku, o čom písomný prameň vypovedá.
5. Podčiarknite, v ktorých častiach písomného prameňa autor uvádza fakty.
6. Vymyslite nový výstižný názov predloženého písomného prameňa.
7. Analyzujte, či sa autor novinového článku snaží byť objektívny. Svoju odpoveď odôvodnite.
8. Vysvetlite na základe písomného prameňa, čo je to komisár.
9. Čo autor nespomína, čo zamlčal.
10. Zhodnoťte, do akej miery je písomný prameň dôveryhodný. Svoju odpoveď odôvodnite.
11. Vypíšte z textu slová, ktorým nerozumiete.
12. Vyhľadajte slová, ktorým nerozumiete, v slovníku.
13. Vysvetlite, čo znamenalo byť v komisii.
14. Analyzujte, aká bola denná dávka komisáríka.
15. Vypíšte z textu všetky pôžitky, ktoré mohol mať vojak na vojne.
16. Diskutujte o danej problematike so spolužiakmi a s učiteľom.

Úlohy pre učiteľov:

1. Zaraďte predchádzajúce otázky na základe Bloomovej taxonómie do jednotlivých kognitívnych úrovní.
2. Rozdeľte úlohy na základe procesu čitateľskej gramotnosti.
3. Vyberte 2 úlohy a preštylizujte ich tak, aby rozvíjali kritické myslenie žiaka.

B. Denník – Dva roky vojenčiny

Pri práci s písomným prameňom z denníka s názvom *Dva roky vojenčiny* využijeme rôzne metódy a čitateľské stratégie. Najprv uvádzame prácu s písomným prameňom prostredníctvom čitateľskej stratégie 5 – 4 – 3 – 2 – 1, následne ide o analýzu písomného prameňa metódou kladenia otázok.

Čitateľská stratégia 5 – 4 – 3 – 2 – 1 pozostáva z postupu:

- nájdenie 5 nových informácií,
- 4 informácie, ktoré sa týkajú hlavnej myšlienky textu,
- 3 nové slová, ktoré žiak našiel v texte,
- 2 informácie, ktoré žiak už poznal,
- 1 vec, na ktorú žiak nenašiel v uvedenom texte odpoveď.

Postup práce s písomným prameňom využitím čitateľskej stratégie 5 – 4 – 3 – 2 – 1

5 nových informácií:

- za najhorší front bol považovaný front v Taliansku,
- na rumunskom fronte mali proti sebe ruské pluky a rakúsko-uhorská armáda bola prepletená s nemeckými plukmi,
- počas niektorých dní jedlo vojakom vozili len v noci,
- existovala prísne tajná dohoda, že ruskí vojaci mohli vyberať zemiaky z poľa do polnoci a naši po polnoci,
- vojaci organizovali bežecké preteky vší.

4 informácie, ktoré sa týkajú hlavnej myšlienky:

- ťažké boje,
- po bojoch vojaci trávili čas v zákopoch,
- strategické boli kopce,
- vojaci boli hladní a smädní.

3 nové slová, ktoré žiak našiel v texte:

- husárov,
- pliaga,
- žliabok,
- patrolovať.

2 informácie, ktoré žiak už poznal:

- nepriateľ používal ťažké mínomety,
- bol nedostatok vody.

1 vec, na ktorú nenašiel v uvedenom v texte odpoveď:

- aké boli Vianoce vojakov v poli?

Postup práce s písomným prameňom na základe analýzy písomného prameňa

1. Uveďte, kto je autorom prameňa *Dva roky vojenčiny*.

Správna odpoveď: *Jozef Kukučka*

2. Písomný prameň je podľa vás zmluvou, listom, cestopisom, denníkom, ...?

Správna odpoveď: *denníkom z vojny*

3. Napíšte, kedy žil podľa vás autor prameňa.

Správna odpoveď: *Autor žil na začiatku 20. storočia, bol účastníkom 1. svetovej vojny.*

4. Napíšte 3 vetami, o čom písomný prameň rozpráva.

Správna odpoveď: *Prameň hovorí o živote vojakov počas 1. svetovej vojny na fronte; vojaci vedeli, že Vianoce v roku 1916 budú prežívať na fronte; ako trpeli vojaci, lebo nemali dostatok jedla a boli zavšívavení.*

5. Informuje nás autor prameňa z prvej ruky alebo sprostredkované? Svoju odpoveď odôvodnite.

Správna odpoveď: *Autor nás informuje z prvej ruky, píše si denník, v ktorom zaznamenáva udalosti.*

6. Aký zámer sleduje autor prameňa?

Správna odpoveď: *informovať o zážitkoch z vojny*

7. Uveďte, v ktorých častiach prameňa autor uvádza známe fakty.

Správna odpoveď: *v 1. odseku – povezu ich k rumunským hraniciam do Sedmohradska, vo 4. odseku – vojaci patrolovali v noci a tiež nepriateľ, v 5. odseku – nepriateľské zákopy vzdialené iba 25 m, v 6. odseku – vojaci boli zavšívavení, v 7. odseku – horšie boli ploštice a infekčné choroby*

8. Určte, v ktorých častiach písomného prameňa autor hodnotí udalosti.

Správna odpoveď: *Autor nás v texte informuje a zároveň hodnotí udalosti v strede textu.*

9. Analyzujte postoj autora k vojne.

10. Vytvorte názvy jednotlivých odsekov.

11. Prerozprávajte príbeh na základe vytvorenej osnovy.

12. Vytvorte otázky na fiktívne interview s vojakom 1. svetovej vojny do triedneho časopisu.

Úloha pre učiteľov:

Vytvorte dve zadania úloh k písomnému prameňu *Dva roky vojenčiny*, ktoré rozvíjajú vyššie kognitívne procesy učenia sa žiaka.

C. Ústava ČSR z roku 1920 a Ústava SR z roku 1992

Pri práci s písomným prameňom – zákonmi a ústavou využijeme analýzu oboch textov prostredníctvom Vennovho diagramu, prostredníctvom ktorého porovnávame oba texty na základe definovaných informácií. Úlohou analýzy textov oboch ústav je podporiť u žiaka kreativitu a kritické myslenie.

Postup práce s písomným prameňom na základe Vennovho diagramu:

	Ústava ČSR 1920	spoločné	Ústava SR 1992
Preambula			
Prvá hlava			
Štátne zriadenie			
Zdroj moci v štáte			
Územie			
Štátne občianstvo			
Štátny a úradný jazyk			
Štátne symboly			
Hlavné mesto			

D. Ústava Slovenskej republiky z r. 1992 – 6. hlava Ústavy SR, článok 101

Pri práci s písomným prameňom – základným zákonom Ústavou SR – využijeme kritickú analýzu textu na základe definovaných informácií.

1. Uvedte, kto môže voľiť prezidenta Slovenskej republiky (SR).
Správna odpoveď: *občania SR v priamych voľbách tajným hlasovaním*
2. Napíšte, na aké obdobie sa volí prezident republiky.
Správna odpoveď: *na 5 rokov*
3. Určte, kto môže navrhnúť kandidáta na prezidenta Slovenskej republiky.
Správna odpoveď: *navrhuje najmenej 15 poslancov Národnej rady SR; občania, ktorí majú právo voľiť do NR SR na základe petície podpísanej najmenej 15 000 občanmi*

4. Na základe ukážky správne doplňte chýbajúce slovo do tvrdenia:
Za prezidenta je zvolený kandidát, ktorý získa platných hlasov oprávnených voličov.
Správna odpoveď: *nadpolovičnú väčšinu*
5. Označte časti prameňa, v ktorých autor uvádza pre vás známe fakty.
6. Určte, ktoré tvrdenie je nesprávne:
 - a) Hlavou Slovenskej republiky je predseda vlády.
 - b) Prezident skladá sľub pred vládou SR do rúk predsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky napoludnie.
 - c) O ústavnosti alebo zákonnosti volieb prezidenta rozhoduje Ústavný súd Slovenskej republiky.
 - d) Prezident vykonáva svoj úrad podľa svojho vedomia a presvedčenia a je viazaný príkazmi predsedu NR SR.
 Správna odpoveď: *a)*
7. Vymenujte, aké vlastnosti by mal mať podľa vás prezident republiky.
8. Napíšte svoj sľub, ktorý by ste čítali, ak by ste sa stali prezidentom republiky.
9. Navrhните konkrétne znenie paragrafov, ktoré by ste zmenili/pridali.
10. Uvedte, aké právomoci má prezident republiky.

E. Staviteľ chrámu

Pri práci s písomným prameňom s názvom Staviteľ chrámu, o staviteľovi Chrámu sv. Alžbety v Košiciach využijeme čitateľskú stratégiu 3 – 2 – 1, prostredníctvom ktorej žiak vyhodnocuje informácie v troch krokoch a následne analyzujeme písomný prameň formou otázok.

Využitie čitateľskej stratégie 3 – 2 – 1

- 3 dôležité informácie, ktoré sa nachádzali v texte a žiak ich považuje za dôležité,
- 2 nové informácie, ktoré žiaka v texte zaujali,
- 1 informáciu, na ktorú žiak v texte nenašiel odpoveď.

Postup práce s písomným prameňom na základe čitateľskej stratégie 3 – 2 – 1

3 dôležité veci, ktoré boli v texte:

- nedokončený chrám sv. Alžbety, Košice nemali staviteľa,
- Štefan sa usadil neďaleko chrámu sv. Alžbety,

- Štefan založil stavebnú dielňu/ zmluvný staviteľ kráľa Mateja Korvína/po-
nuka z Budína pracovať na stavbách financovaných priamo z kráľovskej
pokladnice
- 2** veci, ktoré ťa zaujali
- ľudia si mysleli, že staviteľom chrámu sv. Alžbety sa stal po intervencii
Mateja Korvína,
 - Košice porovnávali s Budínom a prudko sa rozvíjali
- 1** vec, na ktorú si v texte nenašiel odpoveď
- prečo sa Štefan rozhodol dokončiť chrám sv. Alžbety

***Postup práce s písomným prameňom na základe analýzy písomného pra-
meňa***

1. Nájdite všetky miesta, ktoré sa spomínajú v texte a zakreslite ich do pri-
pravenej mapky.
2. Na základe textu vysvetlite, prečo sa Štefan rozhodol usadiť v Košiciach.
3. Napíšte, kde sa nachádzal Chrám sv. Egídia.
4. Vysvetlite, prečo Štefana radní páni odporúčali Bardejovčanom.
5. Napíšte meno uhorského panovníka, ktorý povolal do služieb Štefana.
6. Vysvetlite, prečo uhorskému panovníkovi záležalo, aby sa rozvíjala archi-
tektúra.
7. Zakrúžkujte správne vysvetlenie pojmu *radní páni*:
 - a) páni, ktorí rozdávali rady,
 - b) páni, ktorí spravovali mesto,
 - c) páni, ktorí boli z národnej rady,
 - d) páni, ktorí opravovali radnicu.
8. Nakreslite erb majstra Štefana, jeho stavebnej dielne podľa vašich predstáv.
9. Napíšte názvy troch remeselníckych cechov, ktoré mohli spolupracovať
s dielňou Štefana na stavbe Chrámu sv. Alžbety.
10. Nájdite v texte časť, v ktorej sa píše o tom, že Chrám sv. Alžbety spravo-
vali Nemci.

Úloha pre učiteľov:

1. Zaraďte predchádzajúce otázky na základe Bloomovej taxonómie do jed-
notlivých kognitívnych úrovní.
2. Vyberte 3 úlohy a preštylizujte ich tak, aby rozvíjali kritické myslenie žiaka.

F. Mária Terézia panovníčka reforiem

Pri práci s písomným prameňom o Márii Terézii pracujeme aj s internetom – so stránkami Historická revue a Korunovačné slávnosti. Texty na uvedených internetových stránkach analyzujeme. Podporujeme prácu žiaka s médiami, internetovými stránkami. Písomné pramene analyzujeme na základe otázok, pri úlohách uvádzame formy úloh, proces čitateľskej gramotnosti.

1. Prečítajte si text o Márii Terézii. Z 1. odseku textu vyplýva, že za panovania Márie Terézie sa Bratislava stala:

- a) korunovačným mestom uhorského kráľovstva,
- b) najluxusnejším mestom uhorského kráľovstva,
- c) najvýznamnejším mestom uhorského kráľovstva,
- d) najšpinavším mestom uhorského kráľovstva.

Forma úlohy: zatvorená s výberom odpovede

Proces čitateľskej gramotnosti: integrácia a interpretácia

Správna odpoveď: c)

2. Na základe 1. odseku textu zakrúžkujte správnu odpoveď. V r. 2014 uplynie od korunovácie Márie Terézie:

- a) 275 rokov.
- b) 273 rokov.
- c) 270 rokov.
- d) 272 rokov.

Forma úlohy: zatvorená s výberom odpovede

Proces čitateľskej gramotnosti: nájdenie a získanie informácií

Správna odpoveď: b)

3. Pracujte s textom Mária Terézia panovníčka reforiem. Po prečítaní textu doplňte chýbajúce informácie:

- a) Rakúsku monarchiu Mária Terézia zdedila v stave.
- b) Vladársky pár mal potomkov.
- c) Mária Terézia pri uskutočňovaní reformy v armáde jazdila aj na
.....
- d) V monarchii vznikla v rámci daňovej reformy spoločná
..... mena.

Forma úlohy: otvorená so stručnou odpoveďou – doplňovacia

Proces čitateľskej gramotnosti: nájdenie a získanie informácií

Správna odpoveď: *katastrofálnom, šestnásť, manévry, toliarová a zlatková*

4. Z textu Mária Terézia panovníčka reforiem vypíšte štyri korunovačné klenoty, ktoré Mária Terézia dostala pri korunovácii:

1 2 3 4

Forma úlohy: zatvorená usporiadacia úloha

Proces čitateľskej gramotnosti: integrácia a interpretácia

Správna odpoveď: *koruna, meč, žezlo, zlaté jablko*

5. Prečítajte si 5. odsek textu o reformách Márie Terézie. Z textu vyplýva, že:

- a) v triviálnych školách bola nemčina vyučovacím jazykom.
- b) v hlavných školách bola nemčina vyučovacím jazykom.
- c) v hlavných školách bola maďarčina vyučovacím jazykom.
- d) v triviálnych školách bola maďarčina vyučovacím jazykom.

Forma úlohy: zatvorená s výberom odpovede

Proces čitateľskej gramotnosti: nájdenie a získanie informácií

Správna odpoveď: *b)*

6. Prečítajte si text o Márii Terézii. Z textu vyplýva, že:

- a) Mária Terézia nemala veľký vplyv na situáciu v krajine.
- b) Mária Terézia sa spoliehala pri vládnutí na svoje deti.
- c) Mária Terézia robila reformy v priemyselnej oblasti.
- d) Mária Terézia dokázala úspešne zvládnuť situáciu v ríši.

Forma úlohy: zatvorená s výberom odpovede

Proces čitateľskej gramotnosti: integrácia a interpretácia

Správna odpoveď: *d)*

7. Nájdite webovú stránku <http://www.korunovacneslavnosti.sk/>. Prečítajte si o korunovačných slávnostiach. Z článku vyplýva, že korunovácia je:

- a) slávnostný akt, pri ktorom kladú do ruky predurčenej osobe kráľovskú mincu,
- b) symbolický akt, pri ktorom kladú do ruky predurčenej osobe kráľovský meč,
- c) slávnostný akt, pri ktorom kladú na hlavu predurčenej osobe kráľovskú korunu,
- d) symbolický akt, pri ktorom kladú do rúk predurčenej osobe kráľovskú korunu.

Forma úlohy: zatvorená s výberom odpovede

Proces čitateľskej gramotnosti: integrácia a interpretácia

Správna odpoveď: *c)*

8. Nájdite webovú stránku <http://www.korunovacneslawnosti.sk/bratislava-korunovacne-mesto.php>. Na základe textu zistite, kto bol prvým korunovaným panovníkom. Doplňte:

- a) prvý panovník
b) koľko rokov od korunovácie

Forma úlohy: otvorená úloha so stručnou odpoveďou – doplňovacia

Proces čitateľskej gramotnosti: nájdenie a získavanie informácií

Správna odpoveď: a) *Ferdinand I. Habsburský*; b) 487

9. Otvorte webovú stránku <http://www.korunovacneslawnosti.sk/bratislava-korunovacne-mesto.php>. Na základe textu zistite dve príčiny, prečo sa Bratislava stala korunovačným mestom.

.....
.....
.....

Forma úlohy: otvorená úloha so širokou odpoveďou

Proces čitateľskej gramotnosti: uvažovanie o obsahu a forme

Správna odpoveď:

po bitke pri Moháči zápas o kráľovskú korunu, Ferdinand I. sa nechcel vzdať trónu, ktorý mu prináležal, zvolal uhorský snem do Bratislavy a nechal sa zvoliť za kráľa;

poloha Bratislavy, mesto bolo chránené riekou Dunaj

10. Otvorte webovú stránku <http://www.korunovacneslawnosti.sk/bratislava-korunovacne-mesto.php>. Na základe textu vytvorte nadpis 6. odseku o Márii Terézii.

.....
.....
.....

Forma úlohy: otvorená úloha so širokou odpoveďou

Proces čitateľskej gramotnosti: uvažovanie o obsahu a forme

Správna odpoveď:

Mária Terézia – panovníčka novoveku,

Mária Terézia a Bratislava,

Mária Terézia ako stavbárka /architektka/

G. Stanovy Matice slovenskej

Pri práci s písomným prameňom zo stanov Matice slovenskej využijeme analýzu písomného prameňa formou otázok.

1. Napíšte, v ktorom paragrafe stanov Matice slovenskej sa píše o milovníkoch slovenského národa.
2. Vysvetlite hlavný cieľ Matice slovenskej.
3. Napíšte, akú funkciu spĺňa Matica slovenská v súčasnosti.
4. Nájdite 2 rozdiely medzi zakladajúcim a riadnym členom Matice slovenskej.
5. Analyzujte, prečo má predseda Matice slovenskej dozerať na úradníkov.
6. Vymenujte, čo môže predseda Matice slovenskej podpisovať.
7. Analyzujte, koľko peňazí a na čo môže predseda Matice slovenskej použiť.
8. Vymenujte, z ktorých členov sa skladá Matica slovenská.

H. Juraj Fándly – *Pilní domajší a poľní hospodár*

Pri práci s písomným prameňom – s úryvkom z knihy bernolákovca Juraja Fándlyho *Pilní domajší a poľní hospodár o zemiakoch* využijeme čitateľskú stratégiu SQ3R.

Postup práce s písomným prameňom na základe na základe čitateľskej stratégie SQ3R:

- a) Prečítajte si písomný prameň Juraja Fándlyho.
- b) Rozdeľte text O krumplách na odseky na základe obsahu textu.
- c) Odôvodnite rozdelenie textu na odseky po obsahovej stránke.
- d) Vyjadrite jednou vetou hlavnú myšlienku každého odseku.
- e) Vytvorte otázku ku každému odseku, ktorou sa pýtate na hlavnú myšlienku daného odseku.
- f) Vyberte 1 kľúčové slovo odseku.
- g) Vytvorte pojmovú mapu na základe kľúčových slov z textu.
- h) Reprodukujte text vlastnými slovami na základe pojmovej mapy.
- i) Vyslovte svoj názor na obsah textu z hľadiska tvorby Juraja Fándlyho.

Úlohy pre učiteľov:

Vytvorte 6 otázok v súvislosti s obsahom písomného prameňa zameraných na využitie jednotlivých kognitívnych procesov podľa Bloomovej taxonómie cieľov.

Postup práce s písomným prameňom O krumplách na základe riadeného čítania:

Je to metóda, ktorá sa osvedčila hlavne pri práci s umeleckým textom, ale používa sa aj pri práci s odborným textom. Využijeme túto metódu pri práci s písomným prameňom Juraja Fándlyho *O krumplách*. Dôraz sa kladie na samostatnosť žiaka, na vyjadrovanie svojich názorov. Metóda kritického myslenia sa používa v štyroch krokoch.

1. Učiteľ povie žiakom názov písomného prameňa. Následne žiakov vyzve, aby sa zamysleli nad stanovenými otázkami. Napr. *O čom bude text? Kde sa môže odohrávať dej? Kedy sa dej odohráva? O čom by písali, ak by dostali podobnú tému?*
2. Po vyjadrení názorov žiakov rozdá učiteľ prvú časť textu, ktorý už rozdelil na viaceré časti. Žiaci potom začnú čítať písomný prameň buď samostatne alebo spoločne, po prečítaní nasleduje riadený rozhovor. Je to rekapitulácia prečítanej časti písomného prameňa. Opäť žiaci uvažujú a odpovedajú na otázky – napríklad *Odhadli ste podľa názvu miesto deja? Odhadli ste obdobie, v ktorom sa dej odohráva? Opíšte prostredie deja. O kom sa v texte rozpráva? O čom bude ďalší vývoj deja? Čo sa v deji zmení?*
3. Po vyjadrení názorov žiakov nasleduje čítanie druhej časti písomného prameňa, pri ktorom sa majú žiaci sústrediť na zápletku. Tá je predmetom diskusie a následne aj odhadu, ako by to mohlo skončiť. Žiaci môžu hodnotiť postavy čo urobili či neurobili správne, čo by žiaci robili v podobnej situácii.
4. Po prečítaní písomného prameňa žiaci porovnávajú svoje odhady s autorovým riešením.

3/ Realizácia konkrétnych návrhov práce s písomným prameňom v praxi

V tomto tematickom celku učebného zdroja uvádzame konkrétne návrhy tvorivých aktivít zameraných na prácu s písomným prameňom prostredníctvom materiálov pre učiteľov a žiakov, ktoré môžu využiť pri konkrétnej realizácii témy na vyučovacích hodinách spoločenskovedných predmetov.

3.1 Návrh tvorivých aktivít zameraných na prácu s písomným prameňom rozvíjajúcich osobnosť a kreativitu žiaka

Skladačkové učenie – skladačka

Skladačkové učenie alebo skladačka je jednou z využívaných metód zameraných na prácu s textom. Skladačkové učenie využívame pri sprostredkovaní, osvojovaní a prezentácii nového učiva, môžeme ho využiť pri opakovaní učiva či informatívnej diskusii. V rámci kritického myslenia sa sústreďujeme na analýzu a hodnotenie písomných prameňov, na osobnostný rozvoj a kreativitu žiaka.

Žiaci jednej triedy sa rozdelia do skupín – domovských a expertných.

Každý žiak domovskej skupiny sa stáva expertom na jednu tému tak, že spolupracuje s členmi iných domovských skupín, ktorí sú tiež expertmi. Najprv pracujú expertné skupiny, ktoré dostanú prefotené texty s danou problematikou/rovnakou témou/.

Expertné skupiny si môžeme nazvať písmenami abecedy A, B, C, D, E, F. Po návrate do svojich domovských skupín každý žiak z expertnej skupiny učí ostatných členov domovskej skupiny svoju časť témy.

Prostredníctvom skladačkového učenia rozvíjame aktivitu žiakov, komunikačné zručnosti žiakov, ale aj spoluprácu v skupine, zodpovednosť za kvalitu samoučenia a ďalšie kľúčové kompetencie.

Návrh uplatnenia skladačkového učenia – téma Ľudovít Štúr – pamätané miesta

Expertná skupina: Žiaci sa rozdelia do expertných skupín, každá skupina bude mať pridelený jeden text s danou témou, napríklad:

1. Uhrovec
2. Bratislava – evanjelické lýceum
3. Ako Štúr trávil voľný čas
4. Modra
5. Hlboké
6. Halle

Žiaci si texty preštudujú, pozrú si obrázky:

- vyhľadajú 5 – 10 kľúčových slov,
- dohodnú na zaujímavom druhu výkladu, ktorý použijú pri vysvetľovaní v domovských skupinách,
- navrhnu 5 zaujímavých otázok z daného panelu.

Domovská skupina:

- z expertných skupín sa žiaci rozdelia do domovských skupín tak, aby bola zastúpená v domovskej skupine každá téma,
- každý žiak novovytvorenej domovskej skupiny prezentuje svoje získané poznatky, ktoré získal v pôvodnej študijnej skupine,
- žiaci si zapíšu vyhladané kľúčové slová,
- žiaci odpovedajú na otázky, ktoré vytvorili experti; príp. nájdu na danom paneli odpoveď na otázku,
- žiaci na základe získaných vedomostí riešia nasledovné úlohy (každá domovská skupina môže mať inú úlohu)
 1. Zostavte novinovú správu o narodení Ľudovíta Štúra.
 2. Napíšte krátky príbeh (15 – 20 viet) o živote Ľudovíta Štúra v Bratislave.
 3. Zostavte maľovanú mapu s miestami, kde Ľudovít Štúr trávil čas.
 4. Zostavte prvú stranu novín na tému Ľudovít Štúr ako občan Modry.
 5. Zostavte reč, ktorú by predniesol Ľudovít Štúr J. M. Hurbanovi v Hlbokom.
 6. Vytvorte krátku dramatizáciu z obdobia pobytu Ľudovíta Štúra v Halle.

Úlohy pre skupiny pomocou metódy skladačkového učenia

SKUPINA A

1. Vysvetlite, ako súvisí Uhrovec so životom Ľudovíta Štúra.
2. Vypíšte 5 kľúčových slov z písomného prameňa.
3. Zakreslite do mapy mesto Uhrovec.
4. Vysvetlite, prečo Ľudovít Štúr odišiel z Uhrovca a nevrátil sa sem pracovať. Svoje tvrdenie odôvodnite.

SKUPINA B

1. Vysvetlite, ako súvisí Bratislava so životom Ľudovíta Štúra.
2. Vypíšte 5 kľúčových slov z písomného prameňa.
3. Zakreslite do mapy mesto Bratislavu a spojte s Uhrovcom.
4. Vysvetlite, z čoho by Ľudovít Štúr v Bratislave žil v súčasnosti. Svoje tvrdenie odôvodnite.

SKUPINA C

1. Vysvetlite, ako súvisí Bratislava so životom Ľudovíta Štúra.
2. Vypíšte 5 kľúčových slov z písomného prameňa.
3. Zakreslite do mapy Bratislavy cestu, ktorou sa prechádzal Ľ. Štúr.
4. Vysvetlite, čo by Ľudovíta Štúra mohlo v Bratislave na prechádzke zaujať dnes. Svoje tvrdenie odôvodnite.

SKUPINA D

1. Vysvetlite, ako súvisí Modra so životom Ľudovíta Štúra.
2. Vypíšte 5 kľúčových slov z písomného prameňa.
3. Zakreslite do mapy mesto Modru a spojte s Bratislavou a Uhrovcom.
4. Vysvetlite, príčiny príchodu Ľ. Štúra do Modry. Svoje tvrdenie odôvodnite.

SKUPINA E

1. Vysvetlite, ako súvisí Hlboké so životom Ľudovíta Štúra.
2. Vypíšte 5 kľúčových slov z písomného prameňa.
3. Zakreslite do mapy Hlboké a spojte s Modrou, Bratislavou a Uhrovcom.
4. Vysvetlite, akým spôsobom by sa Ľudovít Štúr dostal do Hlbokého. Svoje tvrdenie odôvodnite.

SKUPINA F

1. Vysvetlite, ako súvisí Halle so životom Ľudovíta Štúra.
2. Vypíšte 5 kľúčových slov z písomného prameňa.
3. Zakreslite do mapy mesto Halle.
4. Kde na Slovensku sa mohol Ľudovít Štúr liečiť? Svoje tvrdenie odôvodnite.

Záver

Učebný zdroj k aktualizačnému vzdelávaciemu programu s názvom *Rozvoj čitateľskej gramotnosti prácou s písomnými prameňmi na základnej a strednej škole* bol napísaný prioritne pre účastníkov tohto vzdelávania.

Cielom učebného zdroja bolo vysvetliť podstatu zaradenia témy do ŠkVP, charakterizovať písomný prameň, postupy pri analýze písomného prameňa učiteľom, ktorí absolvujú aktualizačné vzdelávanie *Rozvoj čitateľskej gramotnosti prácou s písomnými prameňmi na základnej a strednej škole*, ponúknuť konkrétne návrhy zaradenia témy do pedagogickej praxe a možnosť jej využitia v nej, čím zvyšujú záujem žiakov o vyučovanie spoločenskovedných predmetov, zároveň rozvíjajú kľúčové kompetencie žiakov a kritické myslenie žiakov. Prax učiteľov ukazuje, že je dôležité žiakom ponúknuť nové možnosti osvojovania si učiva prostredníctvom implementácie čitateľskej gramotnosti a práce s rôznymi druhmi písomných prameňov.

Učebný zdroj mapuje nielen teoretické poznatky, ale prináša aj množstvo praktických námetov, ktoré sú určené nielen účastníkom vzdelávania, ale aj ostatným pedagógom, ktoré môžu učitelia využiť vo svojej pedagogickej práci a zároveň ako inšpiráciu k vytváraniu ďalších vlastných učebných materiálov k téme písomných prameňov.

Zoznam bibliografických odkazov

1. AVENARIUS, Alexander, 1998. Práca historika s dokumentmi minulosti. In *Historická revue*. Časopis o dejinách spoločnosti, roč. X, č. 1. 1998, s. 28.
2. BENEŠ, Z. 1995. *Historický text a historická kultúra*. Praha: UK.
3. ČAPEK, V., B. GRACOVÁ, T. JÍLEK a H. VÝCHODSKÁ, 2005. *Úvod do didaktiky dějepisu*. Plzeň: PF ZU.
4. FISHER, Robert, 1997. *Učíme děti myslet a učit se: Praktický průvodce*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-120-7.
5. GAVORA, P. et al., 2008. *Ako rozvíjať porozumenie textu u žiaka*. Nitra: Enigma. ISBN 978-80-89132-57-7.
6. GAVORA, P. 1998/99. Školská gramotnosť versus funkčná gramotnosť. In: *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, roč. 45, č. 5-6, 1998/99, s. 143-147.
7. GAVORA, P. 2002/03. Metódy na zisťovanie porozumenia textu. In: *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, roč. 49, č. 9-10, 2002/03, s. 277-283.
8. GRECMANOVÁ, H, E. URBANOVSKÁ a P. NOVOTNÝ, 2000. *Podporuje aktivní myšlení a samotné učení žáků*. 1. vyd. Olomouc: Hanex. ISBN 80-85783-28-2.
9. HELDOVÁ, D., N. KAŠIAROVÁ a A. TOMENGOVÁ, 2011. *Metakognitívne stratégie učenia sa žiaka*. Bratislava: MPC. ISBN 978-80-8052-372-5.
10. HUDECOVÁ, D. 2007. *Jak modernizovat výuku dějepisu. Výchovné a vzdělávací strategie v dějepisném vyučování*. Praha: SPL Práce.
11. JANOTA I., 2008. *Rehole, kostoly a kláštery v Bratislave*. Bratislava: Albert Marenčin – Vydavateľstvo PT. ISBN 978-80-89218-65-3.
12. KLOOSTER, D. 2000. *Co je kritické myšlení?* In: *Kritické listy 1, 2* [online]. [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty2_cojeKM
13. KRATOCHVÍL, V. 2004. *Modely na rozvíjanie kompetencií žiakov. K transformácii vzťahu histórie a školského dejepisu*. Acta Historica Posoniensia V. Bratislava: FFUK v Bratislave, Katedra všeobecných dejín.

14. KRATOCHVÍL, V. 2014. *Školský historický písomný prameň vo výučbe dejepisu* [online]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/skolni-historicky-pisemny-pramen-ve-vyuce-dejepisu/>
15. KONÍČKOVÁ, J. Metódy a aktivity podporujúce čítanie s porozumením a rozvoj čitateľskej gramotnosti žiakov. In: *Naša škola*. roč. XIV, č. 10, 2010/11, s. 32-37.
16. KUKUČKA, J. Dva roky vojenčiny. In: *Týždeň*. roč. 11, 2014, č. 29, s. 39.
17. LABISCHOVÁ, D. a B. GRACOVÁ, 2010. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: PF OU. ISBN 978-80-7368-584-3.
18. PETRÁŇ, J. 1985. Kritika a interpretace pramenu. In: *Hroch, M. a kol., Úvod do studia dejepisu*. Praha: SPN.
19. STRADLING, R. 2003. *Jak učit evropské dějiny 20. století* [online]. [cit. 2014-12-12]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/jak-ucit-evropske-dejiny-20-stoleti>
20. STRADLING, R. 2004. *Multi-perpektiva ve vyučování dějepisu*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
21. TOMENGOVÁ, A. 2010. *Čitateľské stratégie zlepšujúce schopnosť učiť sa*. [online]. [cit. 2014-12-12]. Bratislava: MPC. Dostupné z: http://www.mpc-edu.sk/library/files/tomengova_publicace_a5.indd.pdf
22. ZELENÁKOVÁ, S. 2006. *Multikultúrna výchova v škole. (Debata a historické pramene ako prostriedky multikultúrnej výchovy vo vyučovaní dejepisu)*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum. ISBN 80-8052-274-X.
23. ŽORMANOVÁ, L., 2012. *Výukové metody v pedagogice*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4100-0.
24. BEŇKO, J. et al., 1998. *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I*. Bratislava: Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry. ISBN 80-88878-43-8.

Internetové zdroje

1. Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky [online]. [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html
2. Ústava Slovenskej republiky [online]. [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/ustava-slovenskej-republiky/>
3. Povestný komisár [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://snn.sk/>

news/ked-vojakom-velil-hlad-a-kasovar/

4. Marta Ružbárska: *Mária Terézia panovníčka reforiem* [online]. [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: http://www.historickarevue.com/archiv_maria_terezia.html
5. <http://www.korunovacneslavnosti.sk/bratislava-korunovacne-mesto.php>
6. Stanovy Matice slovenskej [online]. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/902/Botto_Dejiny-Matice-Slovenskej-1863-1875/16#ixzz3S2AiLeH5

Názov: **Práca s písomnými prameňmi na základnej a strednej škole**
Autori: PaedDr. Darina Bačová
PaedDr. Mária Onušková
Recenzenti: PaedDr. Zuzana Duchoňová
Mgr. Zlatica Ilievová

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave
Odborná redaktorka: Mgr. Sylvia Laczová
Grafická úprava: Ing. Monika Chovancová
Vydanie: 1.
Rok vydania: 2015
Počet strán: 56
ISBN **978-80-565-1385-9**